

Slakthusområdet

En kulturlivsundersökning

Stockholms
stad

Slakthusområdet

En kulturlivsundersökning som underlag för områdets fortsatta planering

Projektets organisation

Kulturlivsundersökningen är framtagen av kulturförvaltningens kulturstrategiska stab i Stockholms stad, i samverkan med och genom uppdrag till Stadsmuseet och SWECO.

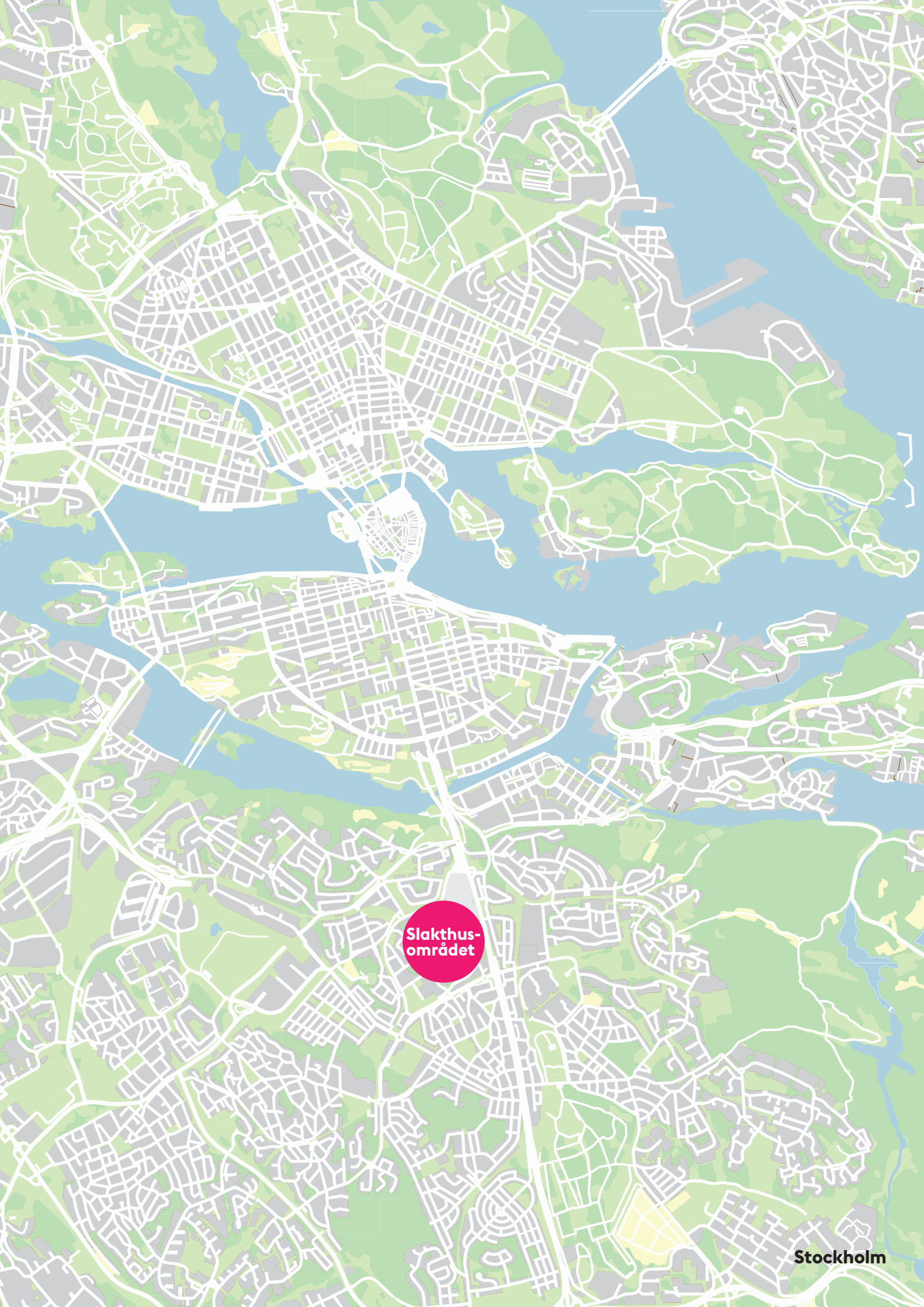
Projektgruppen har bestått av:

Anna Rygård – beställare, stadsutvecklingsstrateg på kulturstrategiska staben, kulturförvaltningen
Monika Sjölund – samordning av projektet samt kartor, SWECO
Susanne Höglén – intervjuundersökningar, Stadsmuseet
Anna Ulfstrand – chef för dokumentationsenheten, Stadsmuseet

Övriga projektmedlemmar:

Mari Ferring – fil. dr i arkitekturhistoria, genomgång av slakthusområden utanför Sverige
Patrik Jean-Simon – kvantitativ kartläggning, SWECO
Åsa Lindgren – ledning av fokusgrupp och workshop, SWECO
Stina-Kajsa Andersson – bearbetning av statistik samt kartor SWECO
Mattias Ek – bildredaktör, Stadsmuseet
Emma Andersson – formgivning, SWECO
Daniel Larsson – redaktör, Urban Minds

Stockholm i november 2015

Slakthus-
området

Stockholm

Kulturlivsundersökningens slutsatser

Följande nyckelaspekter ses som viktiga för utvecklingen av ett vitalt kulturliv i Slakthusområdet:

- Engagerade kulturaktörer
- Tillgång till lokaler
- Lämna öppet för det oplanerade
- Mångfald och flexibilitet
- Kulturinstitutioner

Samverkan för kulturliv

Slakthusområdet rymmer fantastiska möjligheter att ta tillvara i den fortsatta planeringen. Här finns en kulturpotential, både i form av en unik bebyggelsemiljö och genom kulturverksamheter som finns på plats eller vill in i området. Många avgörande beslut om områdets utveckling återstår och från kulturförvaltningen ser vi att kulturen, konsten och det levande stadslivet blir allt viktigare faktorer i stadsutvecklingen och för den socialt hållbara staden. Kulturaktörer, fastighetsägare, stadsbyggare och alla de som är intresserade av områdets utveckling har nytta av denna kulturlivsundersökning. Den är tänkt att användas som ett komplement till övriga analyser för områdets utveckling.

I många andra städer har slakthusområden redan omvandlats och det finns gott om skäl att ta intryck av andras erfarenheter. Investeringen i the High Line i New York är bara ett exempel på en medborgarinitierad insats som har gett bra effekter, som besöksmål för ungefär fem miljoner besökare per år och som rekreationsplats för många boende. I denna undersökning har vi lyft fram några exempel på slakthusområden internationellt. Men vi har framför allt valt att fördjupa kunskapen om det som redan pågår i Slakthusområdet när det gäller kultur och konst. Här har det varit viktigt att låta konstnärer och kulturaktörer komma till tals. I nästa steg återstår att konkretisera hur en del av de förhoppningar och förväntningar som knyts till området ska kunna förverkligas.

I Stockholm är Slakthusområdet ett kulturhistoriskt värdefullt område som fortfarande fungerar som ett industriområde med fokus på livsmedel. Under 2010-talet planeras det mesta av den livsmedelsverksamhet som är

kvar att flytta till Larsboda i Farsta. Detta frigör lokaler och platser som kan vara intressanta att återanvända för andra funktioner, till exempel kultur. Stadens visioner berättar om ungefär 3 000 nya bostäder, ett nytt stationsläge för tunnelbanans nya sträckning och en blandad stadsdel med bostäder, verksamheter och kultur. I ett nästa steg av planeringen av det framtida Slakthusområdet kommer stadsbyggnadskontoret kring årsskiftet 2015-2016 att gå ut med ett program för området på samråd. Fastighetskontoret arbetar med en fastighetsutvecklingsplan och exploateringskontoret har i uppdrag att sälja en del av stadens mark till andra fastighetsägare.

Kulturnämnden har fått kommunfullmäktiges uppdrag att samarbeta med stadsbyggnadsnämnden, exploateringsnämnden och fastighetsnämnden om att ge kulturverksamheter utrymme i stadsutvecklingen. Syftet med denna kulturlivsundersökning är att få fram en analys om kulturlivet som kan fungera som ett kunskapsunderlag i den fortsatta planeringen av Slakthusområdet. Undersökningen har gjorts på uppdrag av kulturförvaltningens kulturstrategiska stab och är utförd av Stadsmuseet och SWECO. Studien kombinerar kvalitativa och kvantitativa metoder (intervjuer och fokusgrupp respektive kulturdata och statistik i GIS). Vi vill genom dessa parallella angreppssätt bidra till att fånga Slakthusområdets framtida potential för ett fortsatt och utvecklat kulturliv här.

Tack till alla som bidragit med kunskap till rapporten!

Patrik Liljegren
Chef kulturstrategiska staben
Kulturförvaltningen, Stockholms stad

Innehåll

Sammanfattning	07
Att undersöka kulturliv	10
Slakthusområdets historia och framtid	10
Bakgrund till kulturlivsundersökningen	10
Kulturliv i stadsplanering	11
Metodik	11
Avgränsningar	13
Budget och andra riktlinjer	13
Kulturliv i Slakthusområdet	14
Kulturlivet i Slakthusområdet idag	14
Kulturliv i närområdet	14
Rum för konst och kultur	16
Mångfald och flexibilitet	20
Institutioner i utveckling	21
Att skapa kultur	24
Att inte slakta hela området på en gång	25
Nattens ekonomi	26
Internationella trender	30
Inledning	30
Helsingfors, Teurastamo	30
Köttbyn, Köpenhamn	30
Mattatoio i Testaccio, Rom	31
Meat Packing District, New York	32
Jämförande perspektiv	32
Reflektioner	34
Slutsatser	36
Källförteckning	38
Bildförteckning	39
Bilaga – utvecklad metodbeskrivning	40

Sammanfattning

Slakthusområdet är ett industriområde med en unik kulturmiljö som rymmer ett stort antal företag i olika branscher. Området har sedan det stod klart 1912 varit centrum för Stockholms köttförsörjning. Slakteriverksamheten har idag försvunnit från området men livsmedelsföretagen är fortfarande dominerande.

Nu står Slakthusområdet inför en stor förändring. Staden har beslutat att det ska utvecklas från ett renodlat verksamhetsområde till en stadsdel där bostäder, handel, kultur och företagande samexisterar. Inför förändringen genomför Stockholms stad flera undersökningar och utredningar. Kulturförvaltningen har tagit initiativ till denna kulturlivsundersökning för att se till att det finns ett kunskapsunderlag om kulturlivet i den fortsatta fysiska planeringen av området.

I kulturlivsundersökningen har ett antal kulturaktörer i området djupintervjuats om sina verksamheter och sina sätt att se på områdets utveckling. Dessutom har data som finns om kulturrelaterade verksamheter i närområdet kartlagts. Stadens planerande förvaltningar har även medverkat med kunskap om hur resultaten av undersökningen kan förvaltas för att på bästa sätt kunna användas som underlag i planeringen. Många människor har med andra ord bidragit till att kunskapen om kulturlivet i området har ökat.

Kulturlivsundersökningen visar att det på platsen finns ett rikt kulturliv vars förutsättningar på olika sätt kommer att påverkas av områdets planerade utveckling. Enligt SCB:s företags- och arbetsställeregister finns 27 företag med kulturrelaterade verksamheter inom Slakthusområdet och 1092 företag med kulturrelaterade verksamheter i närområdet. Många av kulturaktörerna vill vara kvar och fortsätta verka i Slakthusområdet även när det är omvandlat. De känner starkt för områdets karaktär och vill att områdets särdrag bevaras och blir en utgångspunkt för stadsomvandlingen.

Både intervjuer och samtal i fokusgruppen tydliggör att en viktig förutsättning för ett dynamiskt kulturliv i området är att människor själva ges tillfälle att vara med och utforma olika verksamheter. Tillgång till lokaler med

rimlig hyra anges som den viktigaste enskilda faktor för att detta ska kunna ske. Det finns ett stort behov av lokaler oavsett om det handlar om ateljéer, föreningsverksamhet, kulturverksamhet för barn och unga eller produktion av konst, musik och annan kultur. Det framkommer också att lokaler för konsumtion av kultur måste kombineras med lokaler där kultur produceras.

Flera aktörer menar att en väg att gå är att låta området förändras organiskt genom att inte renovera allt samtidigt och att lämna plats för framtida förändringar. Inte minst för att kunna behålla blandade hyresnivåer samt för att skapa mångfald och djup både i byggnadsutformning och i verksamhetsutbud. De menar att det tillfälliga och temporära bör omfamnas som kvaliteter istället för att byggas bort.

Några framhöll att den deltagarkultur där människor får (med)verka och ”göra själva” är en viktig social aspekt för ökad livskvalitet, ett sådant deltagande bör vara självklart att uppmuntra inom stadsplaneringen. Inte minst för att skapa en sammanhållen, trygg och levande stad.

Många påpekade dock att det även är viktigt att planera in offentligt finansierade kulturverksamheter såsom bibliotek, kulturhus och kulturskolor. Bibliotek kan till exempel fånga upp många skilda behov, inte minst från barn och unga. Dessutom utvecklas dessa institutioners koncept och innehåll kontinuerligt och har bland annat kommit att bli viktiga samlings- och mötesplatser och fortsätter därmed att vara relevanta för människor i alla åldersgrupper.

Kulturlivsundersöknings slutsats är att följande nyckelaspekter är viktiga för att möjliggöra en utveckling av Slakthusområdet där bostäder, handel, företagande och kultur kan samexistera och bidra till en levande och inkluderande stadsdel:

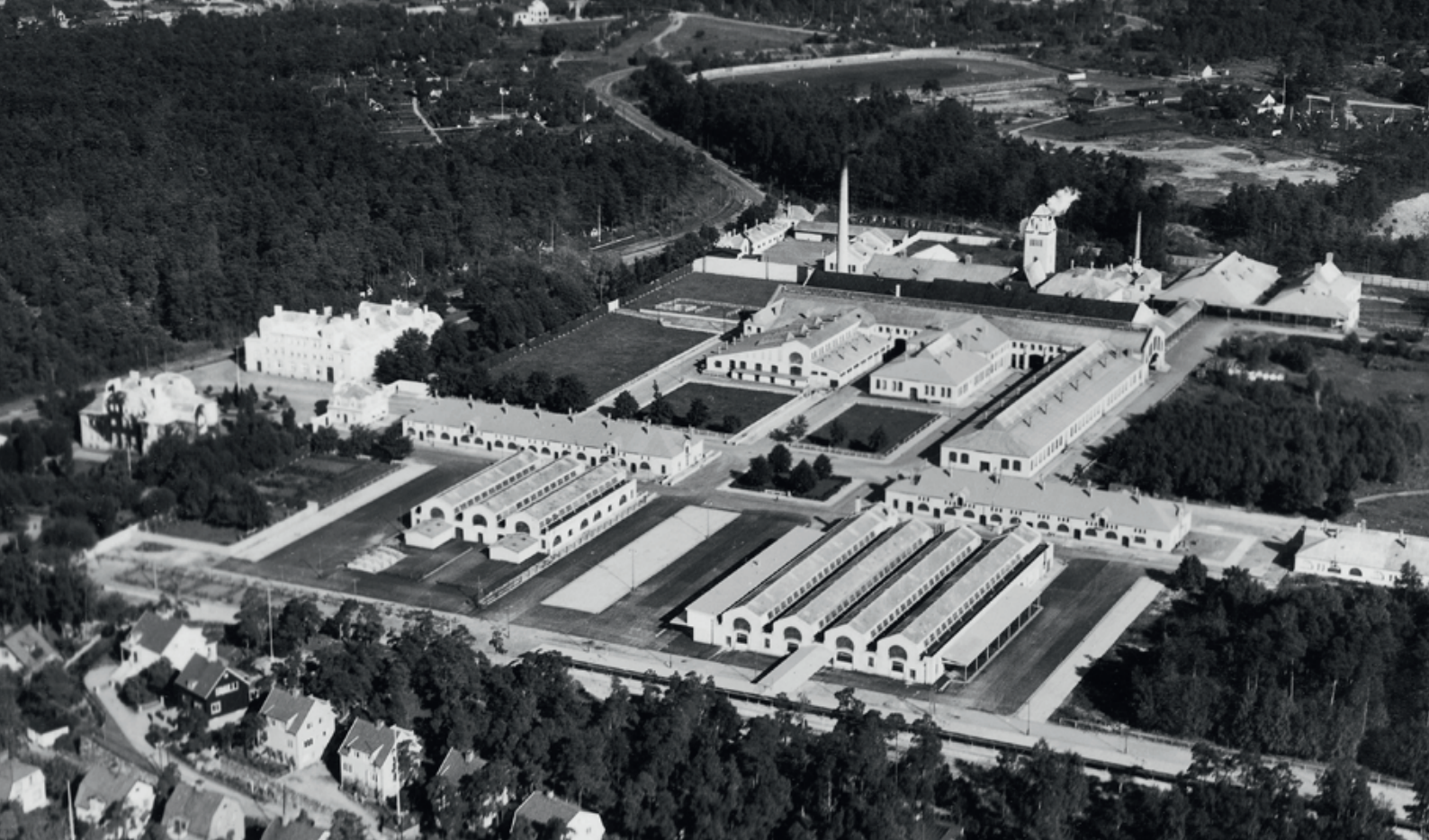
- engagerade kulturaktörer,
- tillgång till lokaler,
- lämna öppet för det oplanerade,
- mångfald och flexibilitet,
- kulturinstitutioner.

1912 Kunglig invigning

Bild 01. I januari 1912 invigde kung Gustav V Stockholm stads slakthus i Enskede, som då var en av Europas modernaste slakthusanläggningar. Området byggdes för en kapacitet på 80 000 djur årligen och har sedan dess varit centrum för Stockholms köttförsörjning.

Bild O2. Flygbild från 1935 som visar den ursprungliga slakthusbebyggelsen. Även om slaktverksamheten idag har försvunnit har området fortsatt att vara ett centrum för kluster av livsmedelsföretag. Den kulturhistoriska inventeringen som genomfördes av staden 2011 visar att många byggnader och miljöer har stora kulturhistoriska värden.

Bild O3. Interiör från Slakthuset 1931.

Att undersöka kulturliv

Slakthusområdets historia och framtid

Slakthusområdet är en på många sätt unik plats. Området rymmer både verksamheter och bebyggelse som inte finns på andra platser i Stockholm. Detta beror på att området ursprungligen skapades för ett särskilt syfte, nämligen att komma till rätta med de bristande hygieniska förhållanden som rådde vid privata slakterier runt sekelskiftet 1900. Slakthusområdet har sedan det stod klart 1912 varit centrum för Stockholms köttförsörjning. Även om slaktverksamheten idag har försvunnit från området så har det fortsatt att vara centrum för ett stort kluster av livsmedelsföretag. Det är idag norra Europas största partihandelsområde för kött och chark och här ligger även Stockholms hotell- och restaurangskola. Den kulturhistoriska inventeringen som genomfördes av staden 2011 visar att många byggnader och miljöer har stora kulturhistoriska värden.

Området står nu inför en stor förändring. Slakthusområdet ingår tillsammans med Globenområdet, Gullmarsplan och södra Skanstull i ett stadsutvecklingsprojekt kallat Vision Söderstaden 2030. Enligt visionen ska Slakthusområdet utvecklas från ett renodlat verksamhetsområde till en stadsdel där bostäder, handel, kultur och företagande sam-existerar. En målsättning är att skapa en blandad stadsdel och en unik karaktär som baserar sig på och synliggör traditionen och historiken i området. En konsekvens av utvecklingen är att delar av livsmedelsföretagen planeras att flytta till nya Larsboda livsmedelscenter i Farsta.

Stockholms stad beskriver en målsättning med det nya Slakthusområdet så här: ”Gammalt och nytt ska existera sida vid sida för att bygga vidare på stadsdelens historiska djup. Stadsdelen ska tillåtas spreta och ska kunna förändras och påverkas på boendes initiativ och av stadens tillfälliga behov. Det offentliga rummet ska bjuda in till aktivitet och deltagande, oberoende av ekonomiska förutsättningar. En mångfald av boendeformer ska finnas”.

Lokalfrågor är ett centralt tema i undersökningen, alla kulturaktörer tar upp detta. Stockholms stad har sedan etableringen av slakthusverksamheten 1912 ägt området och fastighetskontoret förvaltar idag cirka en tredjedel av

bebyggelsen i Slakthusområdet. Ytterligare cirka en tredjedel av bebyggelsen ägs av staden, genom St Erik markutveckling. Fastighetskontoret arbetar med en långsiktig plan för utvecklingen i området efter det att livsmedelsindustrin flyttat från området 2019. Samtidigt driver staden, genom fastighetskontoret och St Erik markutveckling förvaltnings- och etableringsfrågor i de nuvarande lokalerna, totalt cirka 150 000 m². I framtidens Slakthusområde kommer cirka 100 000 m² av dessa ytor att bli kvar, resterande ytor rivs och utvecklas för nya ändamål.

Programsamarbete för Slakthusområdet väntas ske under senare delen av 2015. Det nya området planeras att stå färdigt 2025-2030 och då rymma ca 2 500-3 000 nya bostäder. Den ökande befolkningen i Slakthusområdet och i kringliggande bostadsområden kommer att öka behovet av kulturverksamheter och med det fler tillgängliga lokaler. Det blir en viktig framtida uppgift att precisera olika aktörers behov och intressen för att se hur den fysiska utformningen av området kan möta det framtida kulturlivets vilja att etablera sig på platsen.

Bakgrund till kulturlivsundersökningen

Inför förändringen av Slakthusområdet genomför Stockholms stad flera undersökningar och utredningar. Kulturförvaltningen har tagit initiativ till denna kulturlivsundersökning för att se till att det finns ett kunskapsunderlag om kulturen i den fortsatta fysiska planeringen av området. Bland de tidigare gjorda undersökningarna finns flera som rör områdets kulturhistoriska värden. Stadsmuseet genomför just nu en inventering av alla byggnader som är blåklassade i stadens kulturhistoriska klassificering. Det finns även en kulturhistorisk inventering som Nyréns arkitekter gjorde på uppdrag av staden 2011.

Staden har också genom en demoskopundersökning 2011 tagit reda på en del om de förväntningar som Slakthusområdet rymmer. Där framgår till exempel att 85 % av de som deltog i undersökningen (1 000 personer) ställer sig positiva eller mycket positiva till planerna på att – vid sidan av etableringen av bostäder och kontor – skapa en koppling till områdets tradition av mat, dryck och evenemang.

Kulturens tre dimensioner Kultur är ett brett begrepp och ett sätt att ringa in det kan vara enligt den tredelade modellen ovan. Konsten i våra offentliga miljöer, där Stockholm konst inom staden arbetar enligt 1%-regeln. De kulturinstitutioner som finansieras och drivs i privat, statlig, regional, kommunal eller ideell regi. Samt det fria kulturlivet som varit denna undersöknings främsta fokus, dvs. fria kulturverksamheter som ofta har en mixad finansiering genom uppdrag eller offentliga stöd.

Kulturliv i stadsplanering

I takt med att intresset för social hållbarhet och kulturella dimensioner möter en ökad efterfrågan i den fysiska planeringen blir det viktigt att ta fram kunskap om lokalt kulturliv. Cultural planning och Cultural mapping är exempel på metoder som prövas och används i olika sammanhang. Det finns många anledningar till varför det är viktigt att kulturlivsfrågor ska få plats i stadsbyggnadsprojekt, inte minst den forskning som visar att ett mångsidigt kulturliv är en nödvändig förutsättning för demokratisk såväl som mänsklig utveckling.

Den fysiska miljön påverkar det sociala och kulturella liv som kan äga rum i staden. I Stockholm finns en tydlig ambition i att kulturverksamheter ska ha möjlighet att ta plats när staden växer. Kulturförvaltningen ser det som en viktig uppgift att vägleda utvecklingen genom lokalt

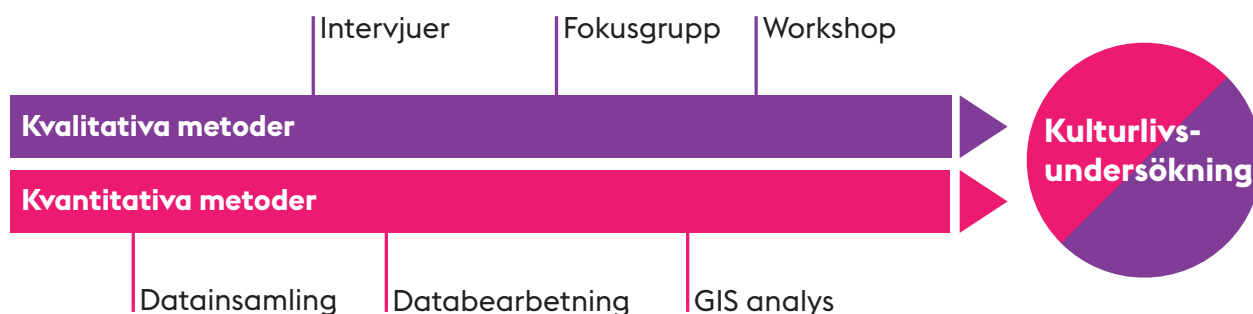
förankrade och relevanta kunskapsunderlag om kultur och kulturliv.

Metodik

Syftet med undersökningen har för det första varit att kartlägga och beskriva en del av det kulturliv som redan pågår i området och dess närhet. Undersökningen har också haft som syfte att ge en bild av de möjligheter, förväntningar och förhoppningar som Slakthusområdet med omnejd rymmer vad gäller kulturliv. En ökad kunskap om kulturlivet kan ge förutsättningar för ett framtida, nytt och fortsatt, kulturliv i Slakthusområdet. Målet med undersökningen har varit att ta fram ett kunskapsunderlag som kan användas i den fortsatta fysiska planeringen av området.

Kulturförvaltningen har i denna studie testat ett nytt arbetssätt genom att kombinera kvalitativa och kvantitativa metoder. Arbetet påbörjades under hösten 2014 och pågick fram till sommaren 2015. Den kvalitativa delen har utgjorts av intervjuer, fokusgrupp samt en workshop. Utgångspunkten för intervjuerna var att få reda på vad och vilka som fanns på platsen, och i anslutning till detta att beskriva vad som skulle kunna finnas i det nya Slakthusområdet. Fokusgruppen, där flertalet av informanterna deltog, fungerade som en förlängning av intervjuerna genom att deltagarna fick ta del av och ge respons på det insamlade materialet. Totalt har 16 informanter deltagit i undersökningen.

Den kvantitativa delen bestod av en statistisk kartläggning genom insamling och bearbetning av data från olika myndigheters ärendehanteringssystem samt av offentlig statistik om kulturrelaterade arbetsplatser. Stödansökningar som har inkommit till olika myndigheter på statlig, regional och kommunal nivå har kartlagts liksom uppgifter om arbetsställen som i den här undersökningen har bedömts vara kulturrelaterade.

Parallella angreppssätt Kulturlivsundersökningen är baserad på en kombination av kvalitativa och kvantitativa metoder.

Bild O4. Livsmedelsverksamheternas behov har varit styrande både vid utformning av byggnader och den yttre miljön. Exempelvis har många av de trottoarer som ursprungligen anlades längs områdets huvudgator tagits bort för att underlätta truckrörelser in och ut ur livsmedelshallarna.

Den grundläggande frågeställningen i kartläggningen har varit: Vilken typ av kultur finns idag och var finns den? En viktig del av undersökningen har också varit att synliggöra och skapa kontakter mellan kulturaktörer i området.

En utvecklad metodbeskrivning finns i rapportens bilaga.

Avgränsningar

Innebörden av begreppet kultur såsom det används i undersökningen har varit yrkesmässig utövning och entreprenörskap inom konst, teater, musik, sång och dans – det vill säga det som brukar benämnas det estetiska kulturbegreppet. Den antropologiska definitionen av kulturbegreppet, det vill säga att kultur är lika med allt som människor ”gör”, skulle även ha inkluderat till exempel livsmedelshanteringen i området, vilket bedömdes bli för omfattande för den här studien.

Undersökningen har begränsats genom svårigheter att samla in relevanta data om kulturverksamheter som skapas av det fria kulturlivet. Det har till exempel varit möjligt att kartlägga adresser när det gäller ansökningar om kulturstöd från olika offentliga verksamheter. Men att fånga var kultur tar plats genom datainsamling låter sig inte göras. Kulturförvaltningens egna verksamheter i närområdet, bibliotek och kulturskolor, har tagits upp översiktligt. Kulturverksamheter vid de stora anläggningarna i grannskapet, t.ex. Globen, Annexet och Tele2 Arena med Tolv Stockholm har inte undersökts närmare inom ramen för denna studie. Inte heller etableringen av större kulturinstitutioner av andra slag har varit i fokus för undersökningen, men det skulle givetvis kunna vara en möjlighet för området. Undersökningen har inte gjort någon kartläggning av hyreskontrakt, hyresgäster, fastighetsägare, lokalers närmare beskaffenhet mm. Det skulle vara en intressant fortsatt studie.

Den geografiska avgränsningen för undersökningen har varit Slakthusområdet och dess närområde. Slakthusområdet har i undersökningen avgränsats på samma sätt som i Söderstadens indelning, där Slakthusområdet utgör ett av fyra delområden. Närområdet har bestått av ett område med en utbredning i väst-östlig riktning med 3,5 km och nord-sydlig riktning knappt 4 km. Området innefattar Södra Södermalm med Skanstullsområdet liksom största delarna av Årsta, Enskedefältet och Gamla Enskede.

Budget och andra riktlinjer

Stockholms budget för 2015 pekar på behovet av ett

ökat samarbete inom staden när det gäller kulturaktörers möjligheter att fortsätta driva verksamhet samt etablera sig inom stadsutvecklingsområden. I arbetet med stadsutvecklingen i Stockholm ska kulturnämnden samarbeta med stadsbyggnadsnämnden, fastighetsnämnden och exploateringsnämnden så att kulturverksamheter ges utrymme i stadsutvecklingen. När det gäller Slakthusområdet samarbetar kulturförvaltningen med stadsbyggnadskontoret, exploateringskontoret och fastighetskontoret för att precisera hur en stadsutveckling som möjliggör ett vitalt kulturliv bör utformas. Kommunfullmäktige har också i budgeten för 2015 klarlagt att ”kulturen ska ge plats för den mångfald av erfarenheter som finns i staden och förutsättningarna för stadens kulturarbetare och det fria kulturlivet ska förbättras. Kulturstödet har reformerats och en ny modell för hyressättning av förenings- och kulturlokaler ska fastställas, där hyran inte baseras på marknadspriser”. Vidare påpekas att ”förutsättningarna för stadens kulturarbetare ska förbättras. Kulturutövare ska ha tillgång till infrastruktur som ateljéer, samlingslokaler och scener till rimliga kostnader och stödformer som anpassas till olika behov”.

I uppföljningen av översiktsplanen för Stockholm, Fokus Promenadstaden, som genomfördes under 2014 tog stadsbyggnadskontoret upp behovet av att förtydliga att kulturfrågor i planeringen både handlar om kulturmiljövården och om det kulturliv som kan ta plats i och mellan byggnader. Uppföljningen av översiktsplanen har även visat att planeringsinriktningar och strategier med bäring på social hållbarhet bör tydliggöras och framställas mer samlat. Det gäller till exempel aspekterna folkhälsa, delaktighet, tillgång till offentlig och kommersiell service och utveckling av gemensamma mötesplatser.

Staden har också initierat en intern utredning om hur en ny hyresmodell för kultur- och föreningslokaler skulle kunna se ut. Ambitionen är att se över nuvarande system och undersöka möjligheterna att hitta ett alternativ och mindre marknadsorienterad hyressättning för de förenings- och kulturaktörer som hyr lokaler i stadens fastigheter.

Kulturförvaltningen har nyligen slutfört ett uppdrag att utreda det framtida behovet av samlingslokaler och andra mötesplatser i Stockholm. Stockholm växer och det finns ett behov av mötesplatser både inomhus och utomhus i hela staden. Utredningen publicerades i juni 2015 och visar att befolkningsutvecklingen fram till 2023 innebär ett ökat tryck på befintliga mötesplatser inomhus.

Kulturliv i Slakthusområdet

Kulturlivet i Slakthusområdet idag

I Slakthusområdet finns en rad kulturaktörer redan på plats. Det är allt från ateljéföreningar, produktionsstudios för konst, musik och scenografi, till en nattklubb och en nystartad hembygdsförening. Den statistiska kartläggningen visar att det i Slakthusområdet finns något färre kulturaktörer än i omkringliggande områden. Det spridningsmönstret är tämligen självklart då det idag inte bor några människor i Slakthusområdet.

Den statistik som finns för kulturaktörer inom Slakthusområdet understryker dock det faktum att det i området existerar ett aktivt kulturliv. Detta kan bland annat förklaras av att området har relativt låga hyror och lokaler som passar många kulturaktörer. Genom intervjuundersökningen har det framgått att områdets oömma och delvis ruffa karaktär är särdrag som uppskattas. Det finns också exempel på verksamheter som använder både innemiljö och utemiljö, exempelvis vid filminspelningar och fotoograferingar. En annan aspekt är områdets fysiska historiska miljö, med kvaliteter som är mycket efterfrågade. Här har också funnits tillgång till lokaler inom området som kunnat användas för kulturprojekt, tillfälligt och för kortare tid.

Inom Slakthusområdet finns, enligt SCB:s Företags- och arbetsställeregister, 27 arbetsställen med kulturrelaterad verksamhet. Av dessa jobbar 17 arbetsställen med konst, kultur- och underhållningsverksamhet, förlagsverksamhet, produktion av film/TV, ljudverksamhet eller reklambyråverksamhet. Ett arbetar med rekvisita för teater, opera och film. Övriga tio är restauranger, i huvudsak lunchrestauranger.

Fördelning av antalet arbetsställen

Restaurangverksamhet (även catering)	10
Konst/kultur/underhållningsverksamhet	7
Film/TV/ljudverksamhet	6
Förlagsverksamhet	2
Reklambyråverksamhet	2

Det finns även en kulturskola vid Slakthusområdet, Kulturskolan vid Globen och Kulturskolans resurscenter vid

Globen, som bedrivs i kulturskolans egna lokaler. I Slakthusateljéerna på Bolidenvägen arbetar ett tjugotal konstnärer.

Kulturliv i närområdet

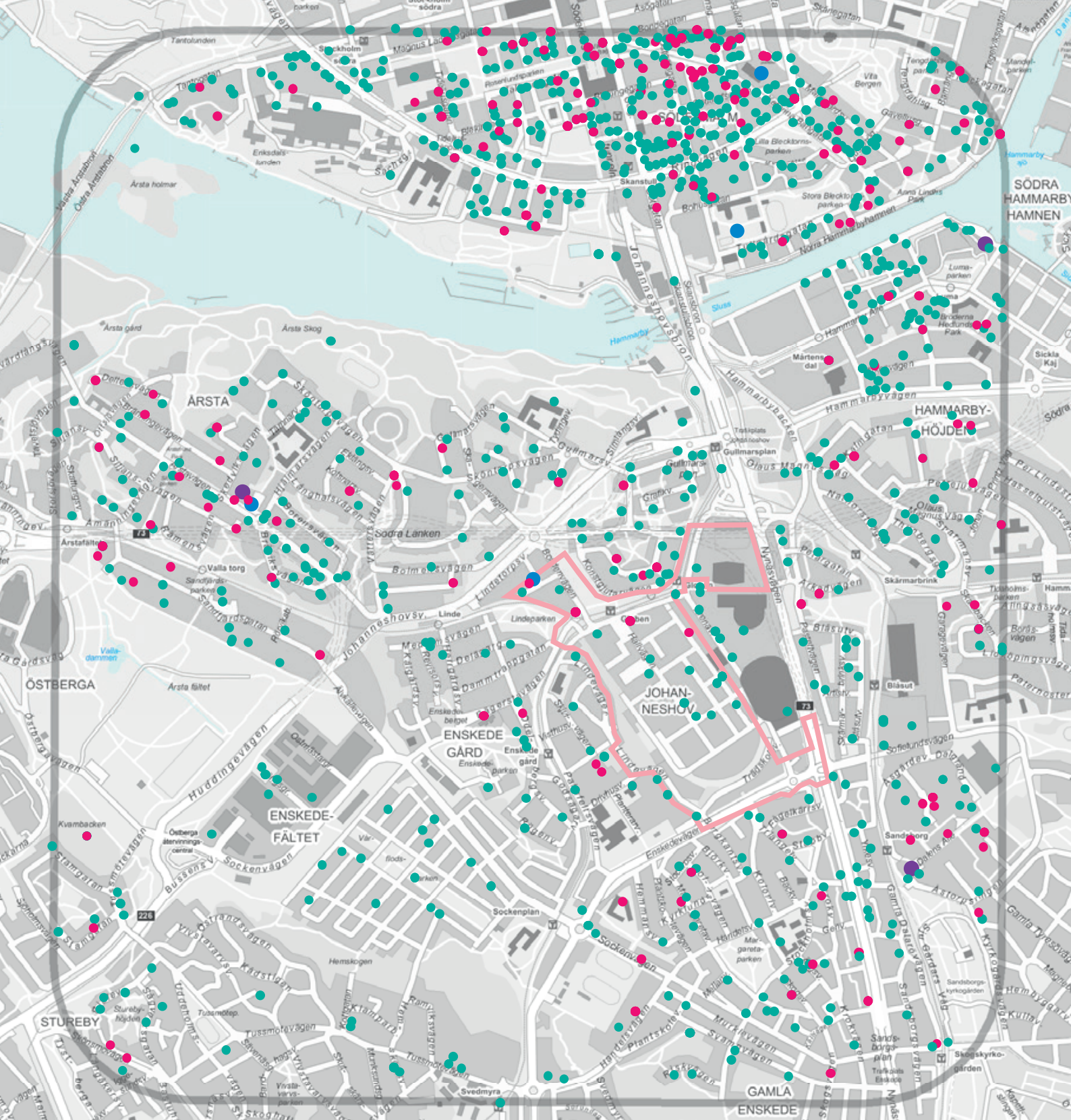
I Slakthusområdets närhet finns, enligt SCB:s Företags- och arbetsställeregister, 1092 företag med kulturrelaterad verksamhet. Den statistiska undersökningen visar, oavsett statistikälla, att närområdets kulturaktörer är tydligt koncentrerade till Södermalm. Detta kan delvis förklaras av en högre befolkningstäthet.

Fördelning av antalet arbetsställen

Konst/kultur/underhållningsverksamhet	383
Restaurangverksamhet (även catering)	261
Film/TV/ljudverksamhet	217
Reklambyråverksamhet	136
Förlagsverksamhet	59
Fritids/nöjesverksamhet	19
Handel kultur-artiklar	8
Utbildning musik/dans/övrig kultur	7
Museum	1
Arkivverksamhet	1

Kulturförvaltningen driver två verksamheter i närområdet så som det avgränsats i undersökningen: Kulturskola på fyra platser och tre stadsdelsbibliotek. I Kulturskolan deltar barn och unga mellan 6 och 22 år i kurser inom bild, dans, musik och teater på sin fritid. Deltagandet i Kulturskolan ligger på samma nivå som andra stadsdelar direkt söder om Södermalm. Kulturskolan vid Årsta torg har drygt 300 deltagare och huvudinriktning teater och musik. Kulturskolan vid Globen har tillsammans med Kulturskolans resurscenter vid Globen drygt 300 deltagare i verksamheten. Kulturskolans resurscenter erbjuder kurser för elever med funktionsnedsättning. Till denna verksamhet kommer barn och ungdomar resande från hela staden. Närområdets övriga kulturskolor är inrymda i skolor och har långt färre elever. Det finns tre bibliotek inom närområdet: Enskede bibliotek i sydost, Luma bibliotek i Hammarby Sjöstad och Årsta bibliotek vid Årsta torg. De ligger alla inom ca 2 km avstånd från Slakthusområdets centrum. Biblioteken är viktiga mötesplatser i stadsdelarna och verksamheterna riktade mot barn och unga är prioriterade.

1092 platser med kulturverksamhet i Slakthusområdet med omnejd

- Ansökningar om stöd (kulturstöd och ateljéstöd)*
- Samtliga verksamheter inom kultur och konst, registrerade i företags- och arbetsställaregistret (SCB)**
- Kulturskola
- Bibliotek
- Slakthusområdets avgränsning enligt utredningsbeslut 2014
- Slakthusområdet med omnejd, geografisk avgränsning i kulturlivsundersökningen

* Statistiken avser adresser till sökande om stöd hos Kulturförvaltningen Stockholm stad, Kulturförvaltningen Landstinget och Kulturrådet. Kartan visar både bifall och avslag. ** Statistiken avser aktörer verksamma inom fritids-/nöjesverksamhet, restaurang, förlagsverksamhet, film-/TV-/ljudverksamhet, reklamverksamhet, utbildning, musik, dans, konst och underhållningsverksamhet.

Rum för konst och kultur

Inom Slakthusområdet finns en stor bredd i olika slags lokaler och verksamheter. De konstnärer och kulturaktörer som finns här använder lokalerna som kontor, studio, ateljé, event, verkstäder och musikevenemang. Arkitekturen och det som är karaktäristiskt här genom byggnaders och platser utformning är något som värdesätts och inte sällan ett skäl till att etablera sig här. En del verksamhet tar ibland plats utomhus.

Att det saknas lokaler är i stort sett samtliga deltagare i intervjuundersökningen eniga om, vare sig man pratar om föreningslokaler, ateljéer eller replokaler. Den fysiska förutsättningen för all kulturverksamhet, nämligen att ha någonstans att vara, är ofta det som nämns först på frågan om vad som saknas i dagens kulturutbud. Flera pekar också på att det på planeringsstadiet är viktigt att tänka in lokaler för kulturproduktion, istället för som det ofta blir idag, lokaler för publika verksamheter och kulturkonsumtion.

Lokaler är också viktiga eftersom de är generatorer för olika typer av möten och samarbeten menar många. Till exempel är villaföreningen i Enskede en plattform ur vilken det uppstått nya studiecirklar och intressegrupper, men eftersom inga föreningslokaler finns tillgängliga får man hålla till hemma eller hyra dyrt av restauranger i närheten.

Många efterfrågar också fler icke-kommersiella rum som motvikt till dagens starka betoning på kommersiella platser. En informant ser en tendens att gallerior och andra kommersiella arenor, i brist på alternativ, kommit att bli de mötesplatser där människor träffas: ”Numera så är ju gallerierna dit man går, Ikea till exempel har blivit en mötesplats dit man åker och fikar och äter.” (Anna)

Att platser för konsumtion i viss mån har tagit över rollen som träffpunkt visar enligt informanten på frånvaron av andra platser. Informanten menar därför att politikerna bör ta initiativ till att uppföra ett ”kulturens växthus” i Slakthusområdet, för att säkerställa en plats där sammanhanget för mänskliga möten får vara kulturell och inte kommersiell.

I brist på permanenta lokaler har flera hittat andra sätt att bedriva sin verksamhet. Till exempel har Enskedespelet som startade 1983 (och aldrig haft en fast replokal eller scen) både repeterat och spelat föreställningar i ett tält

som ställs upp i Margaretaparken, strax söder om Slakthusområdet, varje år. Det har varit påfrestande för ensemblen att repetera i kyla och fukt eftersom repetitionerna ofta börjar på våren innan den riktiga värmen kommit.

Bland konstnärer har det nästan blivit en tradition att flytta runt mellan olika rivningskontrakt eftersom rivningskontrakt är lika med lägre hyror. Att inte kunna ha en långsiktig framförhållning påverkar dock både arbete och vardag, och många efterlyser att konsten precis som andra verksamheter kan få verka med mer permanenta arbetsplatser, där man inte ”hela tiden känner att man måste flytta runt.” (Eva)

Behovet av gemensamma samlingsplatser eller att känna till vad som pågår i området varierar hos intervjupersonerna. Inte alla är intresserade av att lära känna sina grannar eller att ta reda på vad som är på gång, medan det för andra verkar vara mera självklart. Det är dock utan tvekan så att bristen på lokaler beskrivs som ett generellt problem av informanterna. Det gäller vare sig det handlar om ateljéer, föreningslokaler eller ställen för unga att vara på. Till exempel har flera av kulturaktörerna i Enskede och Kärrtorp väntelistor med barn och unga som vill delta i teatergrupper, men på grund av lokalbrist kan man inte ta emot fler.

På musikområdet råder ungefär samma situation som inom konsten. Det finns relativt gott om ställen att gå och lyssna på musik medan det är sämre ställt med rum för musikskapande, berättar en informant som arbetar med ljud- och musikproduktion. Har man råd att betala så finns det ett ganska stort utbud av studios, men om inte så ”sitter man på kammaren” och spelar in musik med hjälp av datorn: ”Alltså om man ser till vad folk gör idag så är det musik som går att göra på rummet. Många av de allra största inom den elektroniska musiken är sådana som fram till att de har nått ekonomisk och social framgång har suttit på sina rum eller i sina badrum och spelat in.” (Christopher)

Musikproduktion med hjälp av datorer är inget negativt i sig utan snarare en naturlig följd av den tekniska utvecklingen. Genom kreativa lösningar, till exempel ett studiokomplex med plug-in studios ”där du bara kan ta med en laptop” (Christopher), kan man fortfarande producera musiken enskilt men ha nära till mötesplatser om man vill.

Exempel på kulturverksamheter i Slakthusområdet

1. Lighthouse. Nattklubb. Bolidenvägen 16B.
2. Slakthusateljéerna. Ateljéförening bestående av 25 konstnärer. Bolidenvägen 22. slakthusateljerna.se
3. Fröderberg Art AB/Draco Attribut. Ateljéverkstad. Fållan 1 B. dracoattribut.se
4. Blå Arkitektur Landskap. Arkitektbyrå. Styckmästargatan 2. bluearchitecture.com
5. Slakthuset. Nattklubb. Slakthusgatan 6. slakthuset.nu
6. Förstoringsateljén. Produktion av bildförstoring och filmframkallning. Slakthusgatan 8. www.forstoringsateljén.se
7. Rökriddån. Produktionsstudio för konst, musik och rörelse. Rökerigatan 9. rokriddan.se
8. Fröderberg Art AB/Draco Attribut. Ateljéverkstad. Hudboden, Hus 7. dracoattribut.se

Bild 05. Undersökningen visar att det finns ett rikt kulturliv i Slakthusområdet och att kulturlivet på olika sätt kommer att påverkas av områdets planerade utveckling. På bilden syns Bengt Fröderberg (till vänster) scenograf och Kent Wendel (till höger) attributmakare som har gemensam ateljé, Fällan i Slakthusområdet. I sin verksamhet använder de också utemiljöer i Slakthusområdet, bland annat vid filminspelning.

Bild O6. Slakthusateljéerna har framför allt kontorsrum och de som arbetar här jobbar ofta också i andra lokaler, beroende på konstform, projekt och uppdrag. Också bakgården används av föreningen. Många av kulturaktörerna vill vara kvar i Slakthusområdet efter omvandlingen. En vanlig kommentar i undersökningen är att det vore bra om området kunde förändras organiskt, genom att inte renovera allt samtidigt utan istället lämna plats för senare förändringar. På bilden ovan syns Katarina Elvén (till vänster) konstnär, verksam i Slakthusateljéerna samt initiativtagare till hembygdsföreningen i Slakthusområdet och Eva Arnqvist (till höger) konstnär och forskare, Ett rum med ustikt.

Bild O7. Förbindelsehallen var hjärtat i den ursprungliga Slakthusanläggningen och ett logistiskt centrum som omgavs av slakthallar och kylhus. Också idag fungerar hallen som en knutpunkt för transporter för företagen här.

Även om flera hittat olika sätt att lösa lokalfrågan för egen del så tycker många att det saknas en övergripande infrastruktur av rum för konst och kultur. Bristen på lokaler med låga hyror för kulturproduktion gör att kulturskolor får hålla till i skollokaler utanför skoltid, föreningsmöten får hållas hemma hos människor eller konstnärer flyttar runt mellan olika tidsbegränsade rivningskontrakt. Det är tufft på lokalfronten i Stockholm idag tycker flera, vilket gör det än mer angeläget att erbjuda fysiska platser. Dessa platser bör dock inte, enligt många informanter, beläggas med marknadsmässiga hyror, för då har de flesta inte råd.

Mångfald och flexibilitet

”Det vore härligt om det fick fortsätta vara brokigt, jag tänker att nu använder människor området olika tider på dygnet, man jobbar där, man går ut där. Att det får vara estetiskt spretigt, både ruffigt och polerat men verkligen både och...” (Thérèse)

I citatet ovan lyfts det ”spretiga”, det ofärdiga och det icke-programmerade fram som värden att värna. Dessa värden skulle enligt flera informanter kunna manifesteras i lokaler som med små medel kan ändra karaktär och anpassas efter behov. Det finns överlag en stark uppfattning hos kulturaktörerna om att man inte bör funktionsbestämma och programmera vare sig byggnader eller områden i alltför hög grad, eller gå för hårt fram med renovering. Anledningen är att det då inte blir något kvar för människor att själva utforma och gestalta. Staden kan gärna tillhandahålla förutsättningar för kultur men bör överlämna utformningen och driften av verksamheterna till kulturaktörer eller andra som har kunskapen. Att ha tillit till konstnärer och kulturutövare är en återkommande uppmaning, liksom att behålla en blandning av verksamheter: ”Jag tycker att det vore jättekul om man hade kvar det där jättetydliga rutnätssystemet. Och sedan tar fasta på att det har varit en marknadsplats och låter en del av köttindustrin vara kvar, men också tar vara på klubbarna och ateljéerna i kombination med bostadsbyggande. Att helt enkelt förstärka det positiva och inte kopiera andra nybyggda områden som tenderar att bli så homogena.” (Thérèse)

De konstnärer som hyr ateljé i området framhåller att man från planeringshåll inte bör göra det ”för fint”, utan gärna låta vissa byggnader vara lite ”ruffiga”. Det har inte minst att göra med att det möjliggör lägre hyresnivåer än om husen renoveras. Också för att kunna förverkliga den mångfald det så ofta talas om, bör allt inte renoveras till

samma nivå. För konstnärers behov är det snarare bra om det inte är för ”snyggt”.

”Tbland när man bygger om för kultur så renoverar man kanske för mycket för vad som behövs för våra behov. Att det är en ruffig lokal är en ganska bra lokal för kulturarbetare att verka i när man inte behöver känna sig rädd för fina parkettgolv eller vad man lägger in. Att man ibland gör en standard som egentligen inte är den som behövs för den typen av verksamhet.” (Eva)

Uppmaningen ”lägg inte hela planen på ett bräde” uttrycks från flera håll. I stället bör man lämna öppet för sådant som inte är inplanerat från början, och se det tillfälliga och temporära som kvaliteter att omfamna istället för att bygga bort.

En viss ambivalens verkar finnas hos flera i det att man å ena sidan gärna ser långsiktiga lösningar och villkor, precis som andra yrkesverksamma. Och å andra sidan finner det temporära lockande. En informant som sökt hyreslokal i Slakthusområdet säger att eftersom vissa platser kan vara byggarbetsplatser under lång tid kan de lika gärna betraktas som möjligheter istället för olägenheter i väntan på färdigställande. Till exempel bör det finnas möjligheter för konstnärer och arkitekter att omgestalta byggnader som på sikt ska rivas eller byggas om. ”Temporaliteten” har varit ett verktyg för att få göra saker de kanske aldrig skulle fått möjlighet att göra annars. Till exempel berättas hur man kan arbeta med fasader: ”Man kan klä om en fasad, allting är ju ändå bara puts och olika material som ska signalera olika saker. Man kan sätta träpanel på en tegelkåk, eller om du täcker en fasad med graffitti eller en muralmålning så kommer det signalera något annat. Men att det verkligen är lätt att bygga om, och ta tillvara på och återanvända.” (Thérèse)

Motsatsen till något som är lätt att ändra eller anpassa för nya behov är en plats eller ett område där för mycket bestämts från början. Enligt flera intervjupersoner är Hammarby Sjöstad ett exempel på ett område som funktionsbestämdes för snävt. När den tänkta målgruppen uteblev visade det sig vara både kostsamt och arbetskrävande att förändra området för att passa de som faktiskt flyttade in, barnfamiljer med behov av förskola och lekpark. ”Man tror att man gör det billigare och snabbare om man bara planerar” menar en deltagare i undersökningen, men avsaknaden av inbyggd flexibilitet gör att det istället blir onödigt dyrt om det inte faller ut såsom det var tänkt.

Detta skulle kommunen kunna dra lärdom av och ta med sig i planeringen av det nya Slakthusområdet, menar flera.

Från olika håll talas det om vikten av att flexibilitet integreras i byggnader redan på planeringsstadiet. På följande sätt beskriver en informant som arbetar för ett kulturens växthus i Slakthusområdet: ”Man ska ha flyttbara väggar, och det måste vara väldigt öppna dörrar så att man behåller en öppenhet för olika typer av verksamheter. Sen är det ju naturligtvis så att ett antal kulturmänniskor driver och uppmuntrar. Men om det kommer några ungdomar och säger att ”vi vill starta en fotoklubb”, så ska vi säga: ”jättebra, och ni har möjlighet att vara här!”. (Anna)

Programmeringen syns inte bara i den fysiska planeringen, utan är en del av en samhällstrend. Det menar en informant, som uppmanar planerarna att lyfta blicken och titta på vad staden behöver som helhet istället för en del i taget. I Hagsätra där den personen bor finns till exempel ett väldigt litet kulturutbud, och därför anser hen att det är viktigt att skaffa sig en överblick över hur Stockholm växer i det större perspektivet.

Flera kulturaktörer ser hellre Slakthusområdet som en plats där kultur kan få växa än en plats med ett visst kulturutbud för olika ”målgrupper”. Det finns också, menar en av kulturaktörerna, en motsättning i kravet på att kunna definiera till vem kulturen ska rikta sig till, samtidigt som politiker pratar om det öppna och fria kulturlivet. Detta syns, påpekar informanten, i hur ansökningar om kulturstöd ska formuleras: ”Ska du ha barnverksamhet styrs väldigt mycket mot den, eller du ska rikta dig mot olika grupper i samhället. Då börjar folk tänka ”den här kulturen ska rikta sig till barn” istället för att tänka att kultur är något öppet som vi alla kan ta del av. Man rutar in och säger ”här är den kulturen, här är den kulturen” istället för att ha de här platserna där kultur kan få uppstå” (Eva).

När intervjusamtalen rör sig kring konkreta exempel på hur öppna platser kan se ut nämns Erskinehuset, där några av informanterna tidigare varit hyresgäster. De var ett tjugotal konstnärer som tillsammans bildade en ateljéförening. Därefter ”fixade” man gemensamt till lokalerna genom att bygga väggar för mindre ateljéer för var och en, men lämnade sedan stora ytor öppna för verksamhet att ta plats i de outhyrda våningsplanen. Den som behövde kunde där bygga modeller, printa bilder eller skissa inför utställningar – men även bjuda in till vernissager och visa sin konst för allmänheten. Det gjorde att huset tidvis även

fick funktionen av galleri, i och med att det inrymde lokaler för produktion och konsumtion av konst och kultur på en och samma gång.

En liknande plats som nämns av flera informanter, fast då för musikproduktion, är Fylkingen i Münchenbryggeriet. Det bygger på en liknande idé där medlemmar i en förening har tillgång till lokaler där de kan repetera såväl som framföra musik, dans, performance och film. I fokusgruppens möte lyftes frågan om ett torg som tydlig mötesplats för levande verksamhet. I undersökningens samtal och möten har flera saker tagits upp på snarlika sätt av många. Samtidigt är inte gruppen av informanter enhetlig, snarare har de en stor bredd i erfarenheter, inriktning och uppfattningar.

Institutioner i utveckling

Flera av informanterna verkar anse att kommunal verksamhet i form av bibliotek, kulturskola eller musikskola är en så självklar del av en stadsdel att det bara nämns i förbifarten eller i slutet av en mening. I bearbetningen av intervjuerna har detta tolkats som att det som anses självfallet inte behöver påpekas. Någon säger att ”vissa saker är ju självklara, att vi behöver bibliotek eller musikskolor (...) det måste finnas en grund” (Eva). En annan informant uttrycker att vad som absolut måste finnas i Slakthusområdet på sikt är en kulturskola. Kulturskolan har nämligen spelat en avgörande roll för informantens personliga utveckling. Sådär berättar han om Huset i Huddinge: ”Jag hade ett band när jag var liten. Då var vi mycket ute i Huddinge på något som hette Huset, och där var det helt annorlunda. Där fanns det replokaler, en konsertlokal och så fanns det café där man kunde träffa andra. Något sådant ställe skulle verkligen behövas.” (Christopher)

Något som betonas i citatet är de allmänna utrymmena i anslutning till replokalerna. De gav möjlighet att stanna kvar och ta en kopp kaffe, bara vara eller träffa på andra. Det är alltså inte bara frågan om att tillhandahålla replokaler eller övningsrum i sig. De måste också länkas samman med mötesplatser för att främja kreativiteten på bästa möjliga sätt.

Bibliotek och kulturskolor har kommit att bli viktiga samlings- och mötesplatser och fortsätter därmed att vara relevanta för människor i alla åldersgrupper.

Bild O8. Många av Slakthusområdets ursprungliga byggnader rymmer idag andra verksamheter. Restaurangakademiens moderna lokaler ligger till exempel i den del som tidigare var maskinhus.

Bild 09. Slakthusområdet har en arkitektur som präglas av de funktioner husen ursprungligen byggdes för. Dagsljuslanterninen i hus 26 gav till exempel ursprungligen bra ljus i den höga slakthallen för storboskap. Många byggnader har sedan dess anpassats och byggts om flera gånger för nya verksamhetsbehov.

Bild 10. Som många liknande områden i västvärlden appellerar Slakthusområdet till nya verksamheter, ofta inom konst, kultur och kreativa näringar. Många vill förknippas med den identitet och de kvaliteter som de historiska industrimiljöerna har. Här syns ett kontor i hus 25 där dagsljuslanterninen är i funktion.

En farhåga som uttrycks både i intervjuerna och i fokusgruppen är att det ska läggas för mycket resurser på själva byggnaderna, så att det sedan inte blir mycket över till själva verksamheten. En informant, som också tycker att kulturskola och kulturhus är ett självklart inslag i en ny stadsdel, påpekar samtidigt att det inte handlar så mycket om själva husen: ”Om man nu ska bygga en ny stadsdel där så är det väl kulturskola och kulturhus, men det handlar egentligen inte så mycket om byggnaderna. Det är ofta så när man bygger konsthallar och kulturhus att man inte ser till att ha pengar till verksamhet, och det är det som kostar.” (Karin)

Utifrån det som informanterna berättar växer bilden fram av hur flera traditionella institutioner som bibliotek, biografier och hembygdsföreningar successivt utvidgat ramarna för sina ursprungliga ”koncept”, och i och med det även kommit att bli samlings- och mötesplatser. Till exempel erbjuder biblioteken idag ett spektrum av aktiviteter utöver utlåning av böcker. Bland annat finns olika typer författarprogram och läsecirklar, filmvisningar för små barn och bokpresentationer för skolbarn, där alla sexåringar och alla i årskurs fyra i hela Stockholm får en bok och en inbjudan till biblioteket. Verksamheten för de allra minsta barnen är prioriterad, berättar en informant, och beskriver hur biblioteken erbjuder läsoplevelser från fyra månaders ålder, sagoläsning för bebisar och läsecirklar för barn. Biblioteken betyder överhuvudtaget enligt flera av informanterna mycket ”för det sociala”, framförallt för barn och ungdomar: ”Sen finns det läsecirklar för barn, eller bokfika. Dit kan man komma efter skolan, man får mellis och man pratar och tipsar om böcker. Det är otroligt uppskattat för ungdomar vill ju hellre få ett råd av en annan i sin ålder än av en vuxen.” (Giovanna)

En förhoppning som uttrycks är att kultursekreterare i stadsdelarna kan stärka den lokala kulturen igen, och möjliggöra den icke-kommersiella kulturens lokaler. Hos människor som kommer till biblioteken finns en längtan efter samlingsplatser och kulturella mötesplatser, menar den informant som själv arbetar på bibliotek, och ger exempel på hur även biografier kommit att bli mötesplatser genom att utvidga ramarna för vad som kan rymmas inom konceptet bio: ”Om man tar till exempel här på Hornstull så finns ju BioRio som är en lokal biograf som har jobbat jättebra med det här vad kan en biograf vara lokalt. Att utvidga konceptet biograf till att bli mer av en träffpunkt, och det är ju väldigt framgångsrikt och funkar jättebra.” (Giovanna)

Även flera andra lyfter fram värdet av att kunna se kvalitetsfilm lokalt, och säger att inte minst barnfamiljer kanske hellre har nära hem än åker ”in till stan” för att gå på bio. I söderort finns Bio Reflexen i Kärrtorp och Bio Tel-lus i Midsommarkransen, och för boende i Enskede skulle en biograf i Slakthusområdet vara ett välkommet inslag. I Slakthusområdet har det i skrivande stund startats en ny hembygdsförening, vilket är ytterligare ett exempel på en traditionell föreningsform som hittar nya sätt att verka. Initiativtagarna till föreningen berättar att en av tankarna med hembygdsföreningen är att ha ett forum för att föra samtal kring platsen. De vill undersöka vad hembygd innebär för människor i städer och hur en hembygdsförening, en institution många förknippar med landsbygd och dåtid, kan fungera i urban miljö idag.

Det handlar alltså om kulturinstitutioner och organisationer i förändring, och som genom att följa med sin tid kan fortsätta vara aktuella och fänga upp människor, inte minst barn och unga och ”ge dem drömmar om ett rikt kulturellt liv” (Kent).

Att skapa kultur

Flera informanter poängterar att den lokala kulturen behöver stärkas igen, och att det i sin tur hänger ihop med människors möjligheter till medskapande och känsla av delaktighet. Det finns ett stort värde i att se sin granne på scenen ”för att det bygger upp en gemenskap och en känsla för en bygd” (Anna). Det är också viktigt att det finns en balans mellan kulturyttringar som kommer utifrån och kultur som skapas lokalt på plats, sådant blir uppenbart när man arbetat länge med teater som socialt projekt och möte över generationsgränserna. Informanten understryker att ett kulturhus måste vara ett öppet hus för delaktighet och skapande, ett ställe där människor gör själva och ”inte bara kommer och tittar på Cullbergbaletten eller Klarateatern” (Anna). Detta kan vara en förklaring till varför det är viktigt: ”Det är på det sättet människor växer. Idag är vi ju konsumenter väldigt mycket, men vi måste också bli producenter. Och i en teater är det ju så att om inte du säger den där repliken, då stannar hela spelet. Så du blir viktig, du blir någon och du blir en del av en gemenskap.” (Anna)

I Kärrtorp finns, berättar en av informanterna, en teaterkör med över hundrafemtio medlemmar som trötta och utarbetade kommer och sjunger efter jobbet. Så här berättar informanten om körens effekt på de som kommer: ”Vi har en teaterkör här, hundrafemtio människor. Den är så stor

Bild 11. Kalasatama är ett stadsutvecklingsområde i Helsingfors där staden hyrt ut containers i planeringsfasen för att främja kreativitet och kultur. Priset för att hyra var att hyresgästen hade en bra idé om användningen. På bilden ser vi en kattfilmsfestival som tog plats en kväll.

så vi kan inte ha den en gång i veckan utan vi får dela på kören. Alla de som kommer hit trötta efter jobbet går hem glada och upprymda. Och det är ett exempel på vad kulturen kan ge människan i sin vardag, något upplyftande och att få någonting här av att stå där och stressbekämpa sig.” (Kent). Flera vittnar om att det inte är människor som saknas, utan utrymmen, och gång på gång upprepas att människor växer genom att själva producera kultur. Som medborgare behöver man ha tillgång till kulturella sammanhang och inbjudas att delta, medverka och verka.

Att inte slakta hela området på en gång

En övervägande del av informanterna skulle gärna se att delar av den ursprungliga verksamheten fick vara kvar, och en person uttrycker sig slagfärdigt: hon önskar att man inte ”slaktade hela området på en gång” (Eva). För några av dem som hyr ateljéer har den karakteristiska atmosfären i Slakthusområdet varit en bidragande anledning till att man har valt att etablera sig där överhuvudtaget: ”Jag fastnade för området, jag tycker om det här med truckar som tappar revben, benpipor som ligger och måsarna är framme och hackar. Jag tycker om den sköna industrikänslan, lite New York Meatpack. Och så kan man blanda det med andra verksamheter, nu finns ju den här klubben Slakthuset.” (Bengt)

Den blandning som uppstått till följd av att andra verksamheter succesivt flyttat in framhåller flera som mycket positiv och som något man vill behålla. En farhåga hos informanterna är att Slakthusområdet blir ett alltför renodlat område, vilket blir lika med ett ”oblandat” område. Detta får även stöd av samtida urbanforskning som har visat att blandade stadsdelar är det som fungerar bäst i ett socio-kulturellt hänseende. En av informanterna som arbetar som konstnär pekar också på det följdriktiga i att låta produktionslokaler, fastän nu för konst, löpa som en röd tråd genom utvecklingen av ett gammalt verksamhetsområde. Återigen handlar det om att skapa en bättre balans mellan konsumtion och produktion: ”Där har ju vi pratat ganska mycket om produktion, att när man planerar för ett område så kanske man ofta planerar för att konsumera konst. ”Ah, så ritar vi in en konsthall eller ett galleri”. Men var produceras kulturen? Så jag tycker det är jätteviktigt med verkstäder och ateljéer för det tror jag blir ett mycket mer livfullt område, istället för att folk bara ska gå runt och titta och vara konsument och köpa och äta.” (Katarina E)

Flera röster är kritiska till utflyttningen av livsmedelshandlingen och till att de människor som arbetar inom den tvingas bort. Detta kan också handla om andra verksamheter som trängs ut. En person säger krasst att omvandling ofta betyder att man byter ut de människor som finns på

Bild 12. "Ett rum med utsikt" är ett konstnärligt arbete i och om Slakthus- och Globenområdet. Det påbörjades 2011 och i april 2014 arrangerades två dagars manifestation om områdets exploatering.

platsen mot andra, mer kapitalstarka individer. Hen menar vidare att flytten på ett negativt sätt påverkar även de företag som är kvar, eftersom de är beroende av eller befinner sig i symbios med de livsmedelsföretag och andra verksamheter som nu försvinner. Så även om man tar hand om livsmedelsarbetarna så är det, enligt informanten, inte kartlagt i någon större utsträckning hur det "ekonomiskt lågintensiva nätverk" som växt fram kommer att påverkas när en del av det lyfts ut och försvinner.

Många varnar också för att riva det som byggts senare under femtio- och sextiotal, och ser gärna att man behåller dem och istället hyr ut dem till lite lägre hyror: "Så att man har en blandning av allting, att man till och med behöll några av de här så kallade fulhusen som är kanske gjorda på sextio- eller sjuttioalet i gult tegel. Att man inte bara river och bygger retroliknande hus eller ett nytt Hammarby Sjöstad, utan faktiskt vågar behålla dem men kanske blåser ut dem och byter fönster eller liknande." (Bengt)

I linje med detta resonemang uttrycks att man bör tänka likadant vad gäller de kulturverksamheter som redan finns på plats. Istället för att de motas ut i samband med

omvandlingen bör man skapa förutsättningar för dem att fortsätta finnas kvar och bidra till områdets utveckling.

Nattens ekonomi

Bland kulturaktörerna finns några som har natten som arbetsområde, till exempel genom att forska om nattliga verksamheter eller verka som arrangörer i musik- och restaurangbranschen. Dessa personer ser ett behov av att "ta tag i näringslivet på natten" (Jakob), eftersom natten utgör en egen livsvärld med andra aktiviteter och ett annat folkliv än det som finns på dagtid, och därför kräver särskild eftertanke.

En informant som arbetar med ett forskningsprojekt som använder nattklubben som ett sätt att få syn på normer, säger att det är lätt att banalisera och förbise nattlig verksamhet eftersom den ofta ses som en ful och ineffektiv del av livet. Till exempel har flera enkäter och utvärderingar från Slussen visat att "här är alla rädda och det finns ingenting att göra" (Thérèse). Detta ger, menar hon, en felaktig och snedvriden bild eftersom det missar alla de nattliga verksamheter som faktiskt fanns vid Slussen; Patricia, Kolingsborg, Debaser och "informella" klubbar i Blå gården och som var betydelsefulla mötesplatser för många.

Bild 13. Nycirkus, dans och teater är konstformer som kräver scener och salonger för sin publik men också rum för att produceras i alla sina olika delar. Många kulturaktörer lyfter fram att förutsättningarna för kulturproduktion är lika viktigt att ha med i planeringen, som platser där kultur kan upplevas. Teater Reflex i Kärrtorp har deltagit med kunskap i denna undersökning. Här ser vi Jesse Huygh i nycirkusföreställningen Higher från 2011 på teater Reflex.

Bild 14. Klubben Trädgården finns i Södra Skanstull, under Skanstullsbron, och lockar många besökare under sommarmånaderna. Det är en del av Huset under bron som driver klubb, konsthall, event inom dans och musik, restaurang och har skapat ett nytt besöksmål för många unga Stockholmare.

Bild 15. Konstnären Jonas Dahlbergs verk The Mirror invigdes i september 2015 vid Tele2 Arena, verket syns till höger i bilden ovan. Globenområdet gränsar till Slakthusområdet och rymmer flera stora scener som fungerar som viktiga besöksmål för kommersiella kulturevenemang.

Två personer som driver klubb- och konsertverksamhet anser att man bör se omvandlingen av Slakthusområdet som ett tillfälle att pröva nya förhållningssätt till matutskänkning och öppettider. De uppmanar till en diskussion kring synen på service, och hur man skulle kunna tänja på gränserna för nattlivets uttryck utan att konflikterna blir för stora. En viktig fråga i det sammanhanget blir bostädernas läge i förhållande till ett nattliv som eventuellt stör. För närvarande planeras en takterrass ovanpå Slakthuset, och förhoppningen är att kunna hålla öppet längre än vad som är brukligt för uteserveringar som ligger i anslutning till bostäder. För ägaren av klubben Slakthuset har det varit ”skönt att inte ha några grannar och slippa tänka på störningar, speciellt om man har stora artister som kräver ett visst ljud” (Joakim). Sådär beskrivs områdets speciella karaktär och varför det inte liknar något annat ställe i Stockholm: ”Okej det är inte Medelhavet här framför, men det är någonting annat. Och du ska se sen när det börjar skymma och Globen börjar lysa. Det känns lite sådär Gotham City (Gotham City är en stad i filmerna om Batman, red. anm).” (Joakim)

En grundläggande förutsättning för att kunna vara kvar i området är, enligt informanten, att det inte byggs bostäder precis intill klubbverksamheten. Detta är intressant eftersom det tangerar resonemanget om zonering, och en paradox i sammanhanget är att för att få till en blandad stadsdel verkar många anse att man bör separera bostäder från annan verksamhet.

Dessa aktörer menar att Slakthusområdet under omvandlingen skulle kunna fungera som ett mätområde till exempelvis Medborgarplatsen och Stureplan, de talar om Slakthusområdet som ett möjligt tredje epicentrum för unga i Stockholm. Här skulle man kunna ta chansen att arbeta med ett 24-timmarsområde liknande Köttbyn i Köpenhamn, anser flera. Den farhåga som finns hos dessa aktörer är att staden inte kommer att ha tid att experimentera, att de befinner sig en spelplan som redan är fixerad.

Flera informanter tar också upp att staden i Slakthusområdet har unika möjligheter att skapa en förebild i stadsutvecklingen. Någon lyfter fram att samlingen i undersökningens fokusgrupp, där flera av kulturaktörerna möts för första gången, ”ger en imponerande bild av alla goda krafter.”

Bild 16. Idag bedrivs olika typer av verksamheter inom Slakthusområdet under dygnets alla timmar, det har blivit ett 24-timmarsområde. Det bidrar till stadens ambition om ett levande och funktionsblandat Slakthusområde, men kan även innebära konflikter mellan exempelvis boende och verksamheters behov. Bilden är från klubben Slakthuset, en verksamhet med tre olika rum inom elektronisk musik och en takterrass som används sommartid. Klubben är bara en av de verksamheter som aktivt sökt sig till Slakthusområdet, eftersom det har en karaktär som drar publik till verksamheten.

Internationella trender

Inledning

Idag växer många storstäder med nya bostäder och verksamheter genom återanvändning av stadsnära hamn- och industriområden. Storstädernas slakthusområden är ofta belägna alldeles utanför stadskärnorna och marken och bebyggelsen står i tur att omvandlas för boende, service, fritid och verksamheter. Här presenteras några internationella exempel på sådana omvandlingar. De är dels utvalda på grund av närhetsprincipen (Helsingfors och Köpenhamn). Slakthusområdena i Helsingfors och Köpenhamn får sägas vara kända i svenska planeringssammanhang. New Yorks Meat Packing District med High Line är också en ofta uppmärksammas referens. Roms slakthusområde har tagits med som ett av många europeiska exempel på omvandling och återanvändning.

I början av 1900-talet hade de flesta stora städer i Tyskland offentligt drivna slakthus. När slakthusanläggningen i Stockholm började byggas fanns redan liknande institutioner i Danmark. I Sverige var Malmö först ut (1904), för att följas av Göteborgsanläggningen (1905). Under den pågående utbyggnaden i Stockholm 1906-1912 blev det aktuellt med ett nytt slakthus även i Helsingfors, men det var först i slutet av 1920-talet som Teurastamo (Slakthus) började byggas.

Helsingfors, Teurastamo

Slakthusområdet i Helsingfors är sedan 2008 omvandlat för en blandning av verksamheter, även om funktionerna är tydligt separerade från varandra. Nyare partihallar finns kvar inom området, belägna bakom den äldsta 1930-talsanläggningen. Dessa fungerar i princip som tidigare. Här finns fortfarande fem firmor som styckar och packar kött. Bostäder har inte byggts i anläggningen utan istället placerats utanför, kring verksamhetsområdet. I denna del av staden förväntas så småningom 20 000 nya invånare flytta in.

Cirka hälften av byggnaderna i Teurastamo ägs av staden och 1930-talsbebyggelsen är lagskyddad som byggnadsminne. Utvecklingen av idén om Teurastamo som en plats

för mat och evenemang i en ”ruff” och enkelt upprustad industrimiljö leds av stadens egen samordnare: Timo Taulavuori. Taulavuois ansvar innebär bland annat marknadsföring och lansering av industrikarakteren och den nya användningen, gärna med hjälp av spridning genom sociala medier, där publiken och kulturaktörer ska bli nyfikna och komma av sig själva. Inspirationen har hämtats från bland annat Meat Packing District i New York och områden i London, även om Taulavuori och hans personal vill att Teurastamo ska vara något annat och helt eget. Tanken är att verksamheten ska vara billigare, med möjligheter att ”göra själv” utan att allt är planerat i förväg. Teurastamo ska också locka goda företagare med starka varumärken där matens kvalitet ska komma i första rummet. Lanseringen har lett till ett område för besökare och boende med mat, caféer och serveringar, bastu, grill, festlokaler och en intakt restaurangmiljö från efterkrigstiden. Detta har tagit plats i en genomförd detaljplan med välbevarad industrimiljö, nästan utan bilar.

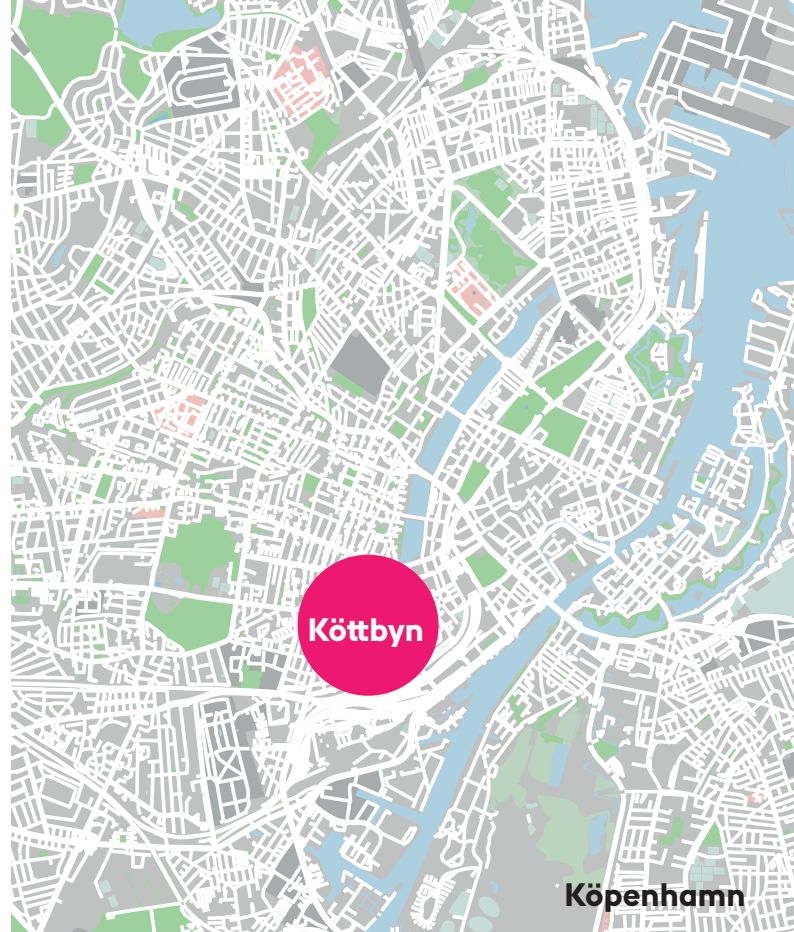
Köttbyn, Köpenhamn

Den så kallade Köttbyn i Köpenhamn består av tre delar: den bruna köttbyn stod färdig 1879, den grå från 1901 och den vita från 1934. Huvuddelarna i den bruna och den vita köttbyn är statliga byggnadsminnen.

När Köttbyn sedan ett antal år tillbaka står inför förändring och utveckling, finns sedan tidigare en arena för kultur och möten genom de så kallade Öxnehallarna. Det är det tidigare slakthuset för nötboskap, som idag är omvandlat till ett kulturhus och kongresshall. Idag finns i princip inga boende i Köttbyn.

Det finns en strategi för den Vita Köttbyn som redovisar kommunens utredningar, vilja och intentioner (Strategi för den Hvide Ködby). Visionen för området heter ”Kött och kreativitet”. Tanken är att den vita och grå Köttbyn ska utvecklas med kreativa verksamheter vid sidan av livsmedels- och köttförädlingsverksamheter. Det har funnits olika förslag på utvecklingsplaner, varav ett alternativ för kommunen är att sälja mark och skapa utvecklings-

möjligheter för bostäder i områdets ytterkanter. Skyddet för områden med byggnadsminnen kvarstår under alla omständigheter.

Ett problem som kommunen har brottats med är den gamla ammoniakanläggningen som innebär en risk för läckage, och som därför skulle vara ett problem vid en eventuell konvertering av mark för bostadsändamål. Kommunen kommer se till att ammoniaknen koncentreras till en mindre del av området. Förr blev alla som vistades i området upplysta och utbildade om risker, och om hur man måste bete sig i närheten av en ammoniakanläggning. När kommunen år 2005 började hyra ut hade detta hunnit falla i glömska. Markföreningar från det gamla gasverket är en annan anledning till att det är problematiskt att bygga bostäder i och kring den vita Köttbyn.

Kommunen vill utveckla en idé om ett så kallat 24-timmarsområde. Morgonen och förmiddagen används främst för livsmedels- och köttantering, eftermiddagen för caféer, gallerister, butiker och utställningar och kvällen och natten för restauranger, barer och klubbiv.

I syfte att skapa en funktionsblandad stad räknar kommunen med att planeringen kommer att leda till vissa konflikter, de blir en del av områdets liv. Konflikterna handlar framför allt om parkering och bilar, och om köttantering-

en och kulturverksamheterna vid stora event. Bland annat blockerar lastbilar i vissa fall galleristernas skyltfönster och behov av parkeringsplatser för besökare. Under april 2015 har en etnologisk undersökning initierats för att få svar på hur strategin om en "24-timmarsanvändning" fungerar.

Mattatoio i Testaccio, Rom

Området Testaccio söder om Roms centrum har främst varit känt som ett arbetarklassområde som dominerats av slakteriet Mattatoio med tillhörande verksamheter. Slakteren avvecklades på 1970-talet och nattklubbar, krogar och ljusskygga verksamheter tog då över. Den industriella karaktären har sakta förändrats i och med att köttantringen har försvunnit. Området är idag en viktig kulturell mötesplats.

Roms kommun har det övergripande ansvaret för utvecklingen av Mattatoio. Kommunen har utsett Testaccio och Mattatoio till en arena där nya strategier för kulturaktiviteter ska prövas. Flera olika kulturorganisationer och föreningar har etablerats här, liksom en musikhögskola och konsthallen MACRO. Butiker, barer och caféer skyltar med ekologiska varor och mindre evenemang.

Roms universitet har en viktig roll, både som aktör med ansvar för del av planeringen och som hyresgäster i loka-

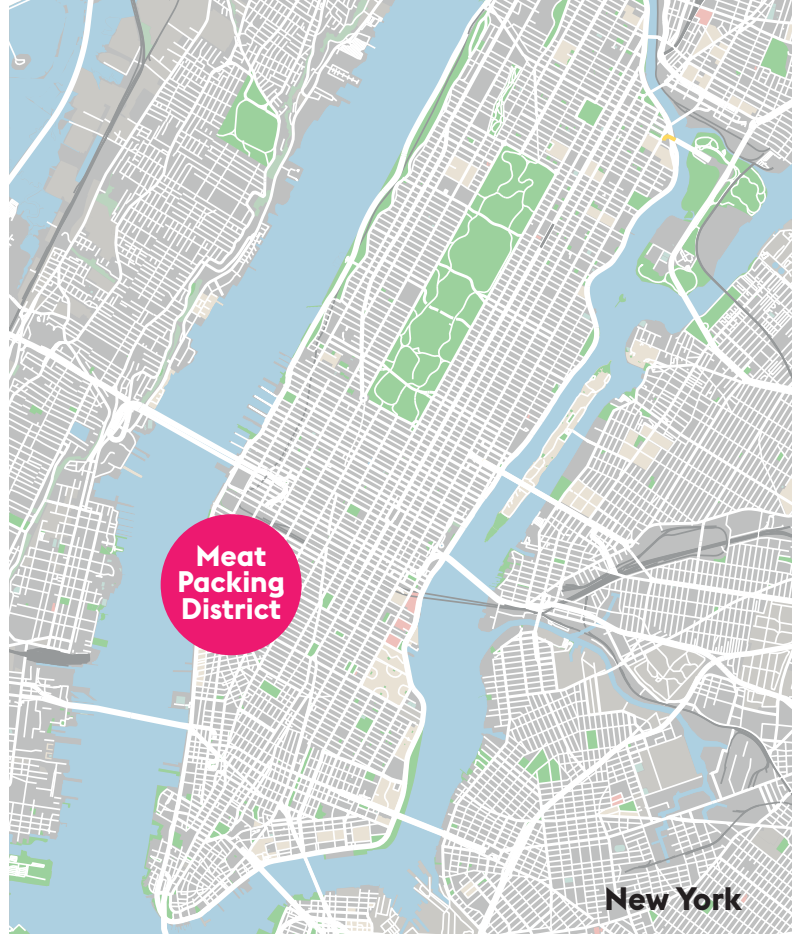

lerna. Universitetet blir därmed en motor i stadsutvecklingen. Roms senaste översiktsplan pekar ut Testaccio och det före detta slakthusområdet Mattatoio som ett av flera centrum som ska avlasta Roms historiska centrum.

Meat Packing District, New York

Ett av de tidigaste och mest uppmärksammade exemplen på stadsförnyelse i äldre slakthusmiljö är Meatpacking District på västra Manhattan i New York. Under 1970-talet var området nedgången och ökänt för prostitution och droghandel. Efter en våg av andra verksamheter såsom alternativa nattklubbar och konstnärateljéer har platsen blivit känd för turister. Den berömda förvandlingen av the High Line, från upphöjda spår för järnvägstransport av råvaror och annat gods till en designad park med promenadstråk, caféer och utsiktspunkter har väckt uppmärksamhet över hela världen. Upprinnelsen till denna framgångssaga var engagemang från gräsrotter och boende i närheten, som från och med 1990-talet har arbetat för att bevara High Line som en park.

Meat Packing District har idag genomgått en process av gentrifiering, där exklusiva butiker och världsomspännande företag såsom Apple, YouTube och Google har valt att etablera sig. Ett PR-företag har på senare tid arbetat med områdets varumärke för att locka rätt butiker, arkitektkontor, restauranger och gallerier till området. I Meat

Packing District finns dock fortfarande ett mindre kvarter mellan det nya Whitney Museum och Standard Hotel med pågående styckning, packning och distribution av chark och kött. Detta ses som önskvärt från flera håll, och som ett signum för området. Uppenbarligen har autenticiteten i detta kvarter, i kombination med eleganta barer, en promenad på High Line och ett museibesök, en stor dragningskraft på besökare. Det är heller inget hinder för boende. Trots buller, lukt och lastbilstrafik från kött- och charkverksamheten inreds nu dyra bostäder i den äldre industriebebyggelsen alldeles i närheten. Bostadsrättsköparna får i förekommande fall ingå avtal om att acceptera eventuella olägenheter.

Jämförande perspektiv

En jämförelse mellan de fyra exemplen visar att omvandlingarna befinner sig i olika stadier och har skilda förutsättningar. Gemensamt för de fyra områdena är att funktionsblandning har valts bort i meningen att bostäder och verksamheter inte integrerats fullt ut. En orsak till detta kan vara att denna typ av blandning är svår att genomföra eftersom verksamheterna bland annat genererar lukt, buller, transporter och behov av ytparkering. Bostäder har inte heller byggts eller inrymmts inom de ursprungliga kärnområdena, utan finns istället i närheten av och strax utanför. Helsingfors bygger till exempel ett helt nytt bostadsområde vid sidan av den äldsta delen av Teurastamo. Inga

bostäder finns heller inom Köttbyn eller i den ursprungliga delen av Mattatoio. För inte så länge sedan saknades även bostäder i New Yorks Meat Packing District. Idag finns en viss funktionsblandning där den äldre typen av kötthantering minskat till ett enda, mindre kvarter, nästan i form av en utställning eller en performance för turister och besökare till High Line och Whitney Museum. Samtidigt har nya bostadsrätter tillkommit i byggnader i närheten, men köparna måste i förekommande fall skriva under dokument som bekräftar toleransen av verksamheter i Meat Packing District. En annan gemensam faktor är tillgången till kollektiva transporter i alla de fyra områdena.

En planeringsåtgärd som verkat positivt i Helsingfors är samordningsfunktionen, där en kommunal grupp under ledning av en engagerad chef arbetar för att utveckla slakthusområdet för ny småskalig verksamhet, dels för de nya invånarna i bostadsområdet intill, men också för besökare och turister. Mötesplatsen Teurastamo försörjs delvis av det centrum för livsmedel som finns kvar, avskilt men ändå kvar i närområdet. Webb och sociala medier har stor betydelse för marknadsföringen av och kontakterna inom dessa stadsutvecklingsområden.

Reflektioner

Kulturlivsundersökningen har visat att det finns ett rikt kulturliv i Slakthusområdet med engagerade kulturaktörer som även fortsättningsvis vill driva verksamhet i området. Detta är mycket positivt då forskning visar att ett mångsidigt kulturliv är en nödvändig förutsättning för demokratisk såväl som mänsklig utveckling. Det är först när kulturlivet i och mellan husen synliggörs som det blir möjligt att ta fasta på det i planeringen. Genom undersökningens sammanställning av den inneboende kunskap som kulturaktörer har om platsen och hur den fungerar byggs en ny bild av Slakthusområdet.

En utmaning i kartläggningen har varit att identifiera det kulturliv som är av mer svårångad karaktär, det som ”flyger under radarn”. Det kan röra sig om temporära händelser, kulturevenemang som flyttar sig geografiskt och andra företeelser såsom klubbar som finns i området och som periodvis har mycket aktivitet men där verksamheten inte finns i de databaser kartläggningen använt. En mycket viktig del i arbetet har därför varit att samla in uppgifter från informanterna som väl känner till området. Tack vare deras tips har andra aktörer hittats som inte varit möjliga att hitta i officiell statistik. Slakthuset är exempelvis en klubb i området med många unga besökare. Tillfälliga evenemang är också svårare att få syn på och känna till om man inte vistas i området. Slutsatsen är att kombinationen av metoder har gett en mer komplett bild av kulturlivet än vad varje tillvägagångssätt hade kunnat ge var för sig.

En majoritet av deltagarna i intervjuundersökningen pratade om bristen på lokaler som ett problem. Som exempel nämnde flera informanter att många barn och unga står i kö till teaterverksamhet i Enskede och Kärrtorp och att de i dagsläget inte kan tas emot på grund av att det saknas lokaler. Mot bakgrund av detta är det svårt att säga något om den potential som finns men inte får utrymme att utvecklas på grund av att man inte har någonstans att vara. Informanterna har även berättat om mer eller mindre temporära lösningar, någon spelar teater i ett tält, andra håller konsekvent till i lokaler med rivningskontrakt. Det övergripande intrycket är dock att det finns idéer som går om

intet på grund av bristen på lokaler. Eftersom Slakthusområdet saknar bostäder finns heller nästan inga verksamheter för barn och unga.

Vilka typer av lokaler och verksamheter efterfrågas då? Undersökningen visar att kulturinstitutioner såsom bibliotek och biografer ses som självklara inslag i en stadsdel. Beskrivningarna av dessa platser visar dessutom att de är institutioner i utveckling, genom att utvidga ramarna och tänja koncepten för sin verksamhet har de kommit att bli mer av kulturella mötesplatser, och fortsätter därmed att vara relevanta för människor i alla åldersgrupper.

Undersökningen har visat på tendenser på att den slagsida mot konsumtion som finns idag även märks i kulturutbudet med många platser för kulturupplevelser men färre för eget skapande och produktion. Många informanter ansåg att det behövs fler icke-kommersiella arenor och produktionslokaler som väger upp det kommersiella utbudet.

Vad gäller det fria kulturlivet anser många informanter att det vore bra om staden tillhandahåller förutsättningarna, till exempel i form av lokaler med icke-marknadsmässiga hyror, men överlämnar driften av verksamheten till kulturaktörerna. Kan möjligtvis Slakthusområdet vara ett pilotprojekt för att testa den nya modell för hyressättning av förenings- och kulturlokaler i stadens fastigheter, där hyran inte baseras på marknadspriser som Kommunfullmäktige initierat i budgeten för 2015? Många av områdets fastigheter ägs av Stockholms stad och det borde oavsett ge staden goda planeringsförutsättningar för att forma det nya Slakthusområdet till en levande stadsdel för kultur, boende, företagare och besökare.

Många informanter har pekat på nackdelarna med att programmera en stadsdel alltför mycket på förhand, eller som en informant uttryckte i fokusgruppens möte: ”det enda man vet är att man inte vet vad man kommer att behöva.” En positiv effekt av att inte funktionsbestämma för mycket, att behålla ”fulhusen” och inte renovera upp allt ”till toppskick”, är att man öppnar upp för större mång-

Bild 17. En lärdom från utvecklingen av andra stadsdelar är att en del av det befintliga kulturlivet riskerar att förvinna. En viktig fråga i den fortsatta planeringen av Slakthusområdet blir därför att synliggöra och skapa förutsättningar för de kulturaktörer som finns att stanna kvar och bidra till områdets utveckling.

fald. Ett annat sätt att bidra till variation och kontraster är att inte omvandla området för snabbt, utan istället aktivt använda tidsaspekten som ett planeringsverktyg för att skapa olika årsringar.

En lärdom från utvecklingen av andra stadsdelar, såsom exempelvis Hammarby Sjöstad, är att en del av det befintliga kulturlivet riskerar försvinna i samband med omvandlingen. Hur kan kommunen skapa förutsättningar för de kulturaktörer som finns i Slakthusområdet att stanna kvar och bidra till områdets utveckling? Undersökningen visar tydligt att en viktig förutsättning är att tillhandahålla en infrastruktur med lokaler som kulturaktörerna har råd att hyra.

Många informanter känner starkt för områdets speciella karaktär och uttrycker en oro för att områdets särdrag kan komma att försvinna under utvecklingen av området. Det är inte bara bebyggelsen och miljöns karaktär som lyfts fram, också verksamheterna i området ses som viktiga. Bland annat finns en risk att de – som en informant uttryckte det – lågintensiva nätverk som skapats av de företagare som finns på plats slås sönder. När en del av nätverket, av olika anledningar, tvingas flytta kan verksamheter som blir kvar få svårare att klara sig eftersom de använder varandras tjänster.

Ett överraskande resultat var att påfallande många av informanterna var tveksamma till huruvida deras synpunkter alls skulle tas till vara i någon större utsträckning i planeringen av Slakthusområdet. Flera menade att planeringsprocessen redan kommit så långt och uppfattade att alltför mycket redan var beslutat.

Slutsatser

Kulturlivsundersökningen har identifierat följande nyckelaspekter som viktiga för att skapa en utveckling av Slakthusområdet där kultur, handel, annat företagande och bostäder kan samexistera och bidra till en levande och inkluderande stadsdel:

Engagerade kulturaktörer

Det finns ett aktivt kulturliv på plats och intresset för att verka i området växer. Många känner starkt för områdets unika karaktär och det finns en oro för att den riskerar att gå förlorad.

Tillgång till lokaler

Det behövs lokaler för olika slags kulturverksamheter – både med publik inriktning och för produktion. Det kan handla om ateljéer, föreningsverksamhet, studios, kulturverksamhet för barn- och unga eller produktion av konst, musik och annan kultur.

Lämna öppet för det oplanerade

Skapa förutsättningar för ett rikt kulturliv där allt inte är funktionsbestämt i detalj utan människor själva kan medverka i planeringen och utformningen.

Mångfald och flexibilitet

En väg till den blandade stadsdelen är att inte renovera för mycket, och att inte förnya allt på samma gång. Det kan också vara ett sätt att skapa olika hyresnivåer.

Kulturinstitutioner

Behovet av kulturinstitutioner som en bas i stadsdelen behöver identifieras tidigt. Många kulturinstitutioner är bra på att fånga upp många olika människors behov, inte minst barns och ungas.

Slakthusområdet

– en del av Söderstaden

Söderstaden är ett av stadens större utvecklingsområden som består av Globenområdet, Slakthusområdet, Södra Skanstull och Gullmarsplan-Nynäsvägen. Ambitionen med hela Söderstaden är att skapa en tätare, mer funktionell stadsmiljö som länkar samman Hammarby sjöstad, Årsta, Enskede, Blåsut, Dalen och Södermalm.

Källförteckning

Undersökningen har byggts på intervjuer och samtal i fokusgrupp och workshop och totalt har ett fyrtiotal personer medverkat under vintern och våren 2014-2015. Mari Ferrings undersökning har utförts i ett tidigare sammanhang men redovisas sammanfattningsvis här.

Deltagare i intervjuundersökningen samt fokusgruppens möte den 16 mars

Eva Arnqvist

Konstnär, Slakthusateljéerna, projektet "Ett rum med utsikt" och Slakthusområdets hembygdsförening.

Kent Ekberg

Regissör och grundare, Teater Reflex i Kärrtorp.

Katarina Elvén

Konstnär, Slakthusateljéerna, Slakthusområdets hembygdsförening.

Bengt Fröderberg

Scenograf, ateljéverkstad i Fällan och i hus 7 i Slakthusområdet.

Joakim Heineman

Entreprenör. Driver klubben Slakthuset.

Karin Willén

Bildkonstnär, Blå Arkitektur Landskap, kontor i Slakthusområdet.

Deltagare i intervjuundersökningen

Anonym

Student i konstvetenskap.

Anna Gustafson

Enskedespelen, arbetsgruppen för kulturens växthus i Slakthusområdet.

Giovanna Jörgensen

Enhetschef på biblioteken Hornstull, Årsta, Luma, Gröndal och Tellus.

Christopher Jörgensen

Musikproducent och ljudtekniker. Spelar på klubben Slakthuset. Bor i Årsta.

Thérèse Kristiansson

Konstnär och arkitekt. Forskningsprojektet Clubscenen. Söker lokal i Slakthusområdet.

Sarbast Goran

Entreprenör, Slakthuset.

Kent Wendel

Attributmakare, hyr ateljé i Fällan och i hus 7 i Slakthusområdet.

Deltagare i fokusgruppens möte den 16 mars 2015

Katarina Bonnevier

Arkitekt, arbetar med Clubscenen.

Jakob Grandin

Entreprenör, Huset Under Bron.

Kajsa Nordin

Producent Teater Reflex och Enskedespelet.

Workshop den 30 mars 2015

Kulturförvaltningen bjöd in till en workshop med tjänstemän inom staden. Där deltog stadsbyggnadskontoret, exploateringskontoret, fastighetskontoret, stadsdelsförvaltningen Enskede-Årsta-Vantör tillsammans med projektets konsulter och kulturförvaltningens olika avdelningar.

Intervjuer av Mari Ferring, avsnittet Internationella trender

Helsingfors: Timo Taulavuori, Henrik Wager och Anne Mäkinen (chef för kulturmiljöavdelningen, Helsingfors stadsmuseum) 2014-05-22.

Köpenhamn: Helle Bay, planarkitekt och Kim Brodersen, planjurist vid Stadsbyggnadskontoret Köpenhamn, 2013-12-06.

Rom: Per Strömberg, forskare som skriver om slakthusområden i omvandling samt Maria Nyström, kulturvårdsstipendiat vid Svenska Institutet i Rom 2014-2015.

New York: Per Strömberg, forskare, Richard Sennett, professor samt John Nemecek och Mr Jobbagy, anställda inom köttanteringsbranschen.

Bildförteckning

Omslag och baksida

Ateljé i Hudboden, SSM_10003454, Mattias Ek, Stadsmuseet, 2014.

Bild 01

Invigning av Stockholms stads slakthus år 1912, SSMFO34551, Stadsmuseet.

Bild 02

Flygbild över Slakthusområdet från söder 1935, SSMOSFO01543, Stadsmuseet.

Bild 03

Interiör från Stockholms slakthus 1931, SSMFOO7617, Stadsmuseet.

Bild 04

Portal till förbindelsegången, SSM_10007679, Mattias Ek, Stadsmuseet, 2015.

Bild 05

Bengt Fröderberg och Kent Wendel i den gemensamma ateljén, SSM_10009874, Mattias Ek, Stadsmuseet, 2015.

Bild 06

Katarina Elvén och Eva Arnqvist, Slakthusateljéerna, SSM_10007461, Mattias Ek, Stadsmuseet, 2015.

Bild 07

Förbindelsehallen, SSM_10008261, Mattias Ek, Stadsmuseet, 2015.

Bild 08

Restaurangakademien, SSM_10007761, Mattias Ek, Stadsmuseet, 2015.

Bild 09

Taklanternin, SSM_10007791, Mattias Ek, Stadsmuseet, 2015.

Bild 10

Kontor Gateau AB, SSM_10007572, Mattias Ek, Stadsmuseet, 2015.

Bild 11

Kattfilmsfestival i Kalatasama Helsingfors, Timo Wright.

Bild 12

Ett rum med utsikt, Carl Johan Erikson, 2014.

Bild 13

The higher we climb, the harder we fall, Teater Reflex, Jonas Jörneberg, 2011.

Bild 14

Trädgården (södra Skanstull), Izabella Englund, 2014.

Bild 15

Tele2 Arena, Globen reflekteras i The Mirror av Jonas Dahlberg, Mattias Ek, Stadsmuseet, 2015.

Bild 16

Klubben Slakthuset, Slakthusgatan 6.

Bild 17

Flygbild norrifrån över Johanneshov, Lennart Johansson, stadsbyggnadskontoret.

Bilaga: utökad metodbeskrivning

Kulturförvaltningen har i denna studie testat ett nytt arbetssätt genom att kombinera kvalitativa och kvantitativa metoder. Den kvalitativa delen utgjordes av intervjuer, fokusgrupp samt en workshop. Fokusgruppen, där flertalet av informanterna deltog, fungerade som en förlängning av intervjuerna genom att deltagarna fick ta del av och ge respons på det insamlade materialet. Den kvantitativa delen bestod av insamling och bearbetning av data från olika myndigheters ärendehanteringssystem samt av offentlig statistik om kulturrelaterade arbetsplatser.

Fokusgruppsdeltagarnas synpunkter, förhoppningar och farhågor konkretiserades sedan i ett antal ”rekommendationer” som skickades med till den workshop där representanter från exploateringskontoret, fastighetskontoret, stadsbyggnadskontoret, kulturförvaltningen och stadsdelsnämnden Enskede-Årsta-Vantör deltog. Målet med workshopen var att med deltagarnas kunskap precisera hur undersökningens resultat bäst kan användas i den fysiska planeringen.

Statistisk kartläggning

Den statistiska kartläggningen omfattar insamling och bearbetning av data från olika myndigheter. Stödansökningar som har inkommit statliga, regionala och kommunala myndigheter har kartlagts liksom uppgifter om kulturrelaterade arbetsställen. Den grundläggande frågeställningen i kartläggningen har varit: Vilken typ av kultur finns idag och var finns den? Data från följande myndigheter ligger till grund för kartläggningen: Statistiska centralbyrån (Företags- och arbetsställeregistret), Kulturförvaltningen Stockholm stad, Kulturförvaltningen, Stockholms läns landsting, Kulturrådet, Myndigheten för Kulturanalys, Kulturbryggan och Konstnärsnämnden.

I den statistiska kartläggningen har en utgångspunkt varit att samla in och bearbeta tillgängliga och relevanta kultur-data. Detta har sedan visualiserats i kartor. De data som har samlats in består av register om arbetsställen, uppgifter om kulturförvaltningens egna verksamheter inom Stockholms stad samt kulturstöd från olika

myndigheter på lokal, regional och nationell nivå. Från SCB:s företags- och arbetsställeregister har kulturrelaterade branscher valts ut. Från kulturförvaltningens egna verksamheter bibliotek och kulturskola har data samlats in och från förvaltningens ärendehanteringssystem har vi bearbetat ansökningar om kulturstöd och ateljéstöd. Även kulturstödsansökningar från Stockholms Läns Landsting och Kulturrådet finns med i kartläggningen. Uppgifter från Kulturanalys, Kulturbryggan och Konstnärsnämnden finns även representerade i de data som kommer från de andra redovisade källorna, därför särredovisas inte dessa myndigheters data på de kartor som har tagits fram. För att kunna använda statistiken har ett omfattande arbete gjorts för att ”städa” registren, t.ex. har felstavade adresser rättats så att de har kunnat tilldelas en punkt på en karta. När adresser inte gått att matcha har postnummer använts istället för att ange den geografiska positionen. För att skapa en bredare bild av Slakthusområdets kulturliv och var det tar plats har även de omkringliggande stadsdelarna studerats.

Slakthusområdet är ett renodlat verksamhetsområde och det finns svårigheter att analysera kartmaterialet från kartläggningen. Tillgänglig data om stöd till kulturverksamheter är mest tillförlitlig om man ser till kulturförvaltningens egna verksamheter, bibliotek och kulturskola. När det gäller ansökningar om kulturstöd ger adresser till dem som sökt en bättre bild än undersökningens försök att kartlägga var de verksamheter som fått stöd äger rum när de genomförs. Detta beror bl.a. på att redovisningen av verksamheter som får stöd bara görs på stadsdelsområdesnivå. Och Slakthusområdet är en mindre geografisk enhet. Adresserna till dem som sökt stöd ger koordinater i en karta som säger något om att här finns en kulturaktör med ambitionen att skapa program eller projekt inom kultur och det är alltså denna uppgift som finns med i undersökningens kartläggning.

Etnologisk undersökning

En etnolog från Stadsmuseet har i intervjuform samtalat med verkamma konstnärer och kulturutövare i området,

samt med kulturaktörer i områdets närhet. Utgångspunkten för intervjuerna var att få reda på vilka som fanns på platsen och hur deras verksamheter såg ut, samt i anslutning till detta att beskriva vad som skulle kunna ta plats i det nya Slakthusområdet.

Ur ett etnologiskt perspektiv finns flera sätt att få fram ett empiriskt material, varav intervju och deltagande observation tillhör de mest använda. Den här studien baseras främst på intervjuer, men eftersom informanterna oftast intervjuats på sina arbetsplatser har det även varit möjligt att observera de miljöer de beskriver. Vid några tillfällen åtföljdes intervjuerna av en gemensam promenad, vilket var ett bra sätt att bekanta sig med området och för intervjupersonen att visa ”sitt” Slakthusområde. Att vandra i ett eftermiddagstomt Tolv Stockholm i Tele2 Arena eller till den så kallade Skelettparken längs med utsidan av den västra delen av området, var också ett bra sätt att lära känna området.

Urval och frågeställningar

Till en början ringades en handfull informanter in som intressanta att samtala med, däribland ett par personer som hyr ateljéverkstad i Slakthusområdet sedan 20 år tillbaka, representanter för Enskedespelet och Teater Reflex i Kärrtorp samt från den nystartade hembygdsföreningen i Slakthusområdet. Utifrån dessa inkluderades flera informanter efterhand, och sammanlagt intervjuades tretton personer från november 2014 till mars 2015.

De som intervjuats är en scenograf, en attributmakare, en musikproducent, en kulturentreprenör och en ljudtekniker/musiker med verksamhet i området, en bibliotekarie och två teaterpersoner i som är verksamma i närområdet, en konstnär och arkitekt som visat intresse för området, en student i konstvetenskap, två konstnärer med ateljéer i närheten som även startat en hembygdsförening samt en konstnär som är verksam vid ett arkitektkontor med lokaler i området. Alla intervjuade bjöds även in till ett fokusgruppsmöte den 16 mars 2015. Antalet informanter växte och i fokusgruppen deltog även en arkitekt med intresse för stadsomvandling som har kontor i Slakthusområdet, en arkitekturforskare som sökt hyreslokal i området och en kulturentreprenör som driver verksamhet i närområdet. Totalt har 16 informanter deltagit i undersökningen.

Informanterna utgör inte en enhetlig grupp och är inte heller utvalda enligt någon statistiskt säkerställd metod, utan är tillfrågade utifrån den specialkunskap de har. I un-

dersökningen utgår de från sina egna erfarenheter av att verka i området eller dess närhet och representerar därför endast sig själva och den verksamhet de bedriver. Flera av dem kände till varandra sedan tidigare, men långt ifrån alla.

Intervjuerna tog avstamp i en frågelista, men med utrymme för följdfrågor och utvikningar om så krävdes. De flesta intervjuer varade i cirka 45 minuter till en timme, några tog längre tid. Intervjumaterialet bearbetades genom ett flertal genomlysningar och transkriberingar, och genom att korsvis jämföra intervjuerna med varandra började vissa teman, eller spår, i det som informanterna talade om att kunna urskiljas. Temana var alltså inte utgångspunkten för intervjuerna utan ett resultat av det informanterna talade om. Det var också så att intervjuerna i sig innebar en slags läroprocess eller påbyggnad på så sätt att varje intervju gav mer kunskap och fler insikter, som sedan kunde appliceras i nästa intervju. För varje person som intervjuades dök information om fler aktörer upp, genom att intervjupersonerna berättade om sina nätverk och tipsade om nästa möjliga person att ta kontakt med, eller känna till.

De frågeställningar som intervjuundersökningen sökt ge svar på har handlat om informanternas verksamheter, om kulturliv i allmänhet och i Slakthusområdet i synnerhet. Centralt var att försöka fånga in informanternas relation till Slakthusområdet och vad som utmärkte Slakthusområdet för dem. Men också att ta del av deras visioner och tankar om hur ett framtida kulturliv i Slakthusområdet skulle kunna se ut.

Frågor om hur intervjupersonerna själva använder området gav skiftande men intressanta svar. På frågan om vilka förutsättningar som krävdes för att kunna vara kvar i området var svaren ofta av praktisk karaktär; låga hyror och tillsvidarekontrakt. Informanterna ombads även att reflektera kring vad som ska ingå i ett väl fungerande kulturutbud respektive vad de tyckte saknades i dagens utbud.

